

Civilisationernas kamp inom EU?

Polen, Rumänien och Huntington

Abstract

Samuel P. Huntington's civilizational paradigm predicts that countries that share certain cultural traits will cooperate while countries that do not share these traits will clash. Every country is a part of a certain civilization. Two of these civilizations that Huntington identifies are the Western civilization and the Orthodox civilization. The European Union is characterized by the Western civilization although in recent years members of the Orthodox civilization have entered the EU. The basic premise of this paper is that, according to the civilizational paradigm, countries belonging to the Orthodox civilization will have a harder time to adjust to a membership in the EU than what countries from the Western civilization will.

In 2004 Poland joined the EU and in 2007 Romania also became a member. By Huntington's definition Poland is a Western country while Romania is an Orthodox country. By analyzing the EU membership's effect on public opinion regarding the EU in Poland and Romania, Huntington's theories is put to the test. This is done by using 3 different surveys from the European Commission from year 2004 to 2012. What is found is a slight support for Huntington's ideas but also some problems in Huntington's reasoning.

Nyckelord: Huntington, Poland, Romania, Civilizations, EU

Antal ord: 9995

Innehållsförteckning

1	Introduktion	1
1.1	Tidigare forskning	2
1.2	Syfte och frågeställning.....	2
1.3	Metod	2
1.3.1	Val av fall och design.....	4
1.3.2	Material	4
1.3.3	Avgränsningar	5
1.4	Uppsatsens disposition	5
2	Teori	7
2.1	Centrala begrepp	7
2.1.1	Vad är en civilisation?.....	7
2.1.2	Vad är en konflikt?.....	8
2.2	Huntingtons resonerande – Varför kommer det uppstå konflikter mellan civilisationer?.....	9
2.2.1	En universell världscivilisation?	9
2.2.2	Vad skiljer den ortodoxa civilisationen från den västerländska?.....	10
2.2.3	Varför kommer dessa att krocka? Kommer de att krocka?.....	10
2.2.4	Varför vill ortodoxa Rumänien gå med i det västerländska EU?.....	11
2.3	Operationaliseringar	12
2.3.1	Civilisation	12
2.3.2	Konflikt	13
3	Empiri	14
3.1	Del 1: Polen och Rumänien – 2004 och 2009; 2007 och 2012.....	14
3.1.1	Polen.....	15
3.1.2	Polen: Opinionsen 2004 och 2009.....	15
3.1.3	Polen: Tänkbara förklaringar till empirin.....	17
3.1.4	Rumänien	17
3.1.5	Rumänien: Opinionsen 2007 och 2012.....	18
3.1.6	Rumänien: Tänkbara förklaringar till empirin	19
3.2	Del 2: Opinionsen i Polen, Rumänien och EU, Trender 2004–2012.....	20
3.2.1	Bilden av EU 2004–2012	20
3.2.2	Bilden av det egna landets medlemskap 2004–2011	20
3.2.3	Tillit till EU 2004–2012	20
3.2.4	Vad innebär detta?.....	21

4	Diskussion och slutsats	22
4.1	Resultat – Vad visar empirin?	22
4.2	Diskussion	24
4.2.1	Huntingtons resonerande och logik: Styrkor och svagheter.....	25
4.2.2	Andras kritik av Huntington.....	26
4.3	Slutsats	27
5	Referenser.....	28
	Bilagor.....	30
	Figur 1: Bild av EU 2004–2012 (Polen).....	30
	30
	Figur 2: Bild av EU 2004–2012 (Rumänien)	31
	Figur 3: Bild av EU 2004–2012 (EU).....	31
	Figur 4: Bild av egna landets medlemskap i EU 2004-2011 (Polen)	32
	Figur 5: Bild av egna landets medlemskap i EU 2004–2011 (Rumänien)	32
	Figur 6: Bild av egna landets medlemskap i EU 2004–2011 (EU)	33
	Figur 7: Tillit till EU 2004–2012 (Polen)	33
	Figur 8: Tillit till EU 2004–2012 (Rumänien).....	34
	Figur 9: Tillit till EU 2004–2012 (EU).....	34

1 Introduktion

I sin bok ” *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* ” från 1996 utvecklar Harvardprofessorn Samuel P. Huntington sin hypotes, som han tidigare presenterade i sin artikel ” *The Clash of Civilizations* ” från 1993, gällande världspolitiken efter kalla kriget. Det huvudsakliga argumentet som författaren driver sammanfattas väl genom följande citat (Huntington 1993, s.22):

“It is my hypothesis that the fundamental source of conflict in this new world will not be primarily ideological or primarily economic. The great divisions among humankind and the dominating source of conflict will be cultural.”

Huntington menar att efter att ha varit uppdelad i tre olika sfärer utefter ideologi under kalla kriget gick nu världspolitiken in i en ny era där stater delas in och delar in sig själva utefter respektive kultur. Stater kommer att söka tillhörighet, samarbeta politiskt och liera sig med länder och aktörer som tillhör den egna civilisationen (Huntington 1996/2005 s.19–20). Detta fenomen kallas civilisationsparadigmet (Huntington 1996/2005 s.38–39).

En civilisation är enligt Huntingtons definition det vidaste kulturbegreppet, det är den mest allmänna nivå av kulturell identitet en grupp människor kan ha gemensamt (Huntington 1996/2005 s.48–49). Civilisationsparadigmet är centralt inom världspolitiken då civilisationer är så fundamentalt olika enligt Huntington. Civilisationer skiljer sig gällande synen på religion, individen, staten, auktoritet, frihet, jämlikhet och så vidare (Huntington 1993, s.25).

Huntington menar att det finns 9 olika nutida världscivilisationer. På den europeiska kontinenten är den västerländska civilisationen dominerande men i Östeuropa tillhör många länder och regioner det som kallas den ortodoxa civilisationen. En del av länderna i Östeuropa som tillhör den ortodoxa civilisationen har ändå valt att gå med i Europeiska Unionen (EU), trots att denna union så starkt präglas av den västerländska civilisationens värderingar och politik. Utifrån Huntingtons resonering bör det uppstå konflikter som härrör ur en krock av civilisationer när länder, som Rumänien, som är en del av den ortodoxa civilisationen inkorporeras i det västerländskt präglade EU. Syftet med denna uppsats är att pröva Huntingtons teori om konflikter mellan civilisationer genom att undersöka den folkliga opinionen i Polen respektive Rumänien gentemot EU. Enligt civilisationsparadigmet bör polackerna vara mer positivt inställda till EU än vad rumänerna är, eftersom att Polen enligt Huntington är ett västerländskt land (Huntington 1996/2005 s.28–29).

Inom ramarna för denna uppsats menas EU som lagstiftande politisk institution och används synonymt med EU:s inflytande över medlemsländerna.

1.1 Tidigare forskning

I informationssökandet i förberedelse för skrivandet av denna uppsats har jag inte kunnat hitta någon forskare som har genomfört en likadan eller snarlik studie. Det är intressant att ingen tidigare har genomfört denna typ av studie med tanke på EU:s betydelse för den västerländska civilisationen och Huntingtons genomslagskraft. Det går dock självklart att finna ett stort antal verk som avhandlar Huntingtons teori om civilisationer inom ramarna för EU och Europa.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att pröva Huntingtons teori om konflikter mellan civilisationer genom att undersöka den folkliga opinionen i Polen respektive Rumänien gentemot EU. Uppsatsens grundläggande frågeställning lyder därmed:

Finns det en skillnad i Polens respektive Rumäniens invånares attityd till EU i enlighet med Huntingtons teori om den ortodoxa och den västerländska civilisationen?

Jag anser att det är viktigt att genomföra den studie jag har tänkt att göra i denna uppsats. En anledning är att det är viktigt att diskutera Huntingtons teorier mot ett empiriskt underlag då dessa teorier med lätthet kan användas som argument mot EU och globalisering. Civilisationsparadigmet är därför både intressant och relevant att pröva inom ramarna för just EU.

Det finns alltså en utomvetenskaplig relevans för min studie. Det är betydelsefullt att pröva och diskutera civilisationsparadigmet. Detta för att kunna avgöra styrkan i teorin samt att belysa på vilka sätt den är applicerbar och förenlig med verkligheten, vilket är viktig kunskap att ha när dessa teorier åberopas. Dessutom då jag arbetat kumulativt bidrar min uppsats med ny kunskap i det rådande forskningsläget.

1.3 Metod

Denna uppsats kommer att utformas som en jämförande fallstudie där analysenheterna är den folkliga opinionen i Polen och Rumänien och hur dessa ser ut sett till Europeiska Unionen. Den beroende variabeln är inställning till EU och den oberoende variabeln är vilken civilisation länderna tillhör.

Varför väljer jag just en jämförande fallstudie? I syfte att undersöka det som jag vill undersöka hade man kunnat argumentera för ett annat tänkbart upplägg på studien. En extensiv undersökning av samtliga länder inom EU hade kunnat tänkas

ge ett tillfredsställande svar på frågeformuleringen: “*Uppstår det en ‘Clash of Civilizations’ inom EU på det sätt som Huntington förutspår?*”. Jag anser dock att en kvalitativ studie är fördelaktig jämfört med en kvantitativ studie i detta fall på grund av ett antal anledningar.

Eftersom att det är en relativt komplex studie att operationalisera och genomföra så kan det finnas svårigheter att formulera korrekta hypoteser och att operationalisera dem på ett sätt som stämmer från början till slut. Som Teorell och Svensson uttrycker det så öppnar fallstudien upp för en dialog mellan fakta och idéer, vilket inte återfinns på samma sätt i den statistiska metoden (Teorell - Svensson 2007, s. 240).

Dessutom existerar det inte tillräckligt många fall av det som jag ämnar studera för att genomföra en extensiv studie. Detta skulle kräva att frågeformuleringen omformulerades och att jag skalade bort analys av andra tänkbara faktorer som kan spela in. I denna studie är det intressant och av vetenskaplig vikt att till en viss utsträckning kartlägga och beskriva Polen och Rumänien ur vissa aspekter för att få en bättre förståelse för den relevanta kontexten och utifrån detta diskutera styrkan i Huntingtons teori. Det är alltså nödvändigt att ha en intensiv strategi för att ha möjlighet att kunna ge svar på studiens frågeställning och pröva Huntingtons teori eftersom att det finns för många tänkbara faktorer så som respektive lands ekonomiska situation och historisk kontext som skulle kunna påverka resultatet i studien. Detta för med sig ett krav på en djupare analys av de båda fallen (Esaiasson m.fl. 2012, s. 101).

I syfte att pröva Huntingtons teori ställer jag den inför ny empirisk kunskap. Huntingtons bok skrevs år 1996, 8 respektive 11 år innan Polens och Rumäniens inträde i EU. Men genom att använda mig av en hypotetisk-deduktiv metod kan jag härleda empiriska konsekvenser vilka fortfarande ska vara gällande, om nu Huntingtons teorier stämmer. Förloppet av den hypotetisk-deduktiva metoden blir i detta fall följande (Teorell - Svensson 2007, s. 49–50):

1. Olika civilisationer kommer genom en ständig friktion att hamna i konflikt med varandra inom-och utom politiska enheter.
2. Om så är fallet bör Rumänien (ortodoxt) hamna mer i konflikt med EU/vara mindre positivt inställd till EU än Polen (västerländskt) eftersom att EU är västerländskt präglad.
3. Empirisk prövning om ovan nämnda konsekvenser stämmer
4. Slutsats om hypotesen får stöd eller inte av studiens resultat

Jag kommer även genom min valda metod och design av studie svara på om det jag undersöker uppfyller de fyra orsakskriterierna gällande kausalitet. Orsaken har uppenbarligen föregått verkan i tiden, länderna var ortodoxa/västliga innan de anslöts till EU. Ländernas likheter isolerar till viss grad effekten av x, alltså typ av civilisation. Det som återstår är att kartlägga den bakomliggande mekanismen och bekräfta eller motbevisa huruvida det finns en kontrafaktisk skillnad, alltså om utfallet hade blivit annorlunda om x var annorlunda, allt annat lika (Teorell - Svensson 2007, s. 64).

1.3.1 Val av fall och design

Rumänien och Polen är två strategiskt valda kritiska fall. Enligt Huntingtons teori bör sammandrabbningar/konflikter mellan de två civilisationerna äga rum. Två olika civilisationer som ska samarbeta inom ramarna för EU för med sig en stor sannolikhet att konflikter uppstår. Men om det visar sig att teorin inte stämmer överens med verkligheten skulle detta kunna sägas försvaga teorins generaliserbarhet. Om resultatet skulle vara det motsatta, alltså att teorin stämmer går det att dra andra slutsatser. Om teorin varken går att verifiera eller falsifiera öppnar även detta upp för en intressant diskussion (Esaiasson m.fl. 2012, s. 161–162).

Jag använder mig i denna uppsats av något som kallas “most likely”-metoden för att få ett mer generaliserbart resultat. Detta innebär att jag utgår från ett fall där förutsättningarna för ett visst utfall är väldigt sannolikt, alltså att polackerna kommer ha en bättre inställning till EU än rumänerna eftersom att Polen uppfyller nödvändiga kriterier enligt Huntingtons teori genom att vara ett västerländskt land. Men om det skulle visa sig att polackerna trots detta inte har en positiv inställning till EU är det mer sannolikt att teorin inte stämmer även i andra liknande fall. Ur ett omvänt perspektiv kan det sägas att “least likely”-metoden används när rumänernas inställning undersöks. Förutsättningarna för att en konfliktfri relation med EU skulle uppstå här är enligt Huntingtons teori sämre. Men om empirin skulle visa att Rumänien trots detta har en god relation med EU så är det mindre sannolikt att teorin stämmer i andra liknande fall (Teorell - Svensson 2007, s. 154).

Dessutom bygger upplägget på studien på en mest lika-design. Polen och Rumänien liknar varandra i tillräckligt hög utsträckning för att inom studiens ramar kunna säga att de skiljer sig åt på den oberoende variabeln och inte så många andra betydande aspekter (Esaiasson m.fl. 2012, s. 103).

Slutligen kan det sägas att fallen har valts baserat på en förväntad variation i den beroende variabeln “Inställning till EU”, enligt en metod som kallas “method of difference”. Detta innebär att den oberoende variabeln “Vilken civilisation länderna tillhör” varierar och att denna variation korresponderar med den beroende variabeln (Teorell - Svensson 2007, s. 239–240).

1.3.2 Material

Det centrala empiriska underlaget kommer ifrån Europeiska kommissionen. Mer specifikt är det opinionsundersökningarna *Eurobarometer Interactive* som används. Dessa undersökningar är ett primärmaterial som erbjuder ett lättillgängligt svar på frågor som är relevanta för min studie. Dessutom anser jag Europeiska kommissionen vara en pålitlig och objektiv källa. Jag ser därför ingen anledning till att leta efter det empiriska underlaget för studien på annat håll.

Kompletterande källor utgörs av välkända och etablerade uppslagsverk, hemsidor och tidningar. Jag har lagt stor vikt vid att endast använda mig av seriösa och erkända källor som jag inte behöver granska ingående eller vars pålitlighet jag

behöver ifrågasätta. På detta sätt kan jag lägga mer fokus på analys och diskussion av Huntingtons teorier.

1.3.3 Avgränsningar

Jag har valt att begränsa mig till att undersöka opinionen i endast två länder, alltså Polen och Rumänien. Detta anser jag vara ett rimligt beslut då dessa länder är av jämförbar storlek, har liknande historia och gick med i EU under ungefär samma period, samtidigt som de båda representerar de olika civilisationerna. Jag anser även att uppsatsens längd och utformning inte tillåter fler analysenheter utan att jag blir tvungen att kompromissa angående studiens kvalitet och omfång.

Studien är uppdelad i två större delar. I den första delen av studien har jag för att kunna göra en rättvis jämförelse mellan Rumänien och Polen valt att i båda fall analysera två årtal i respektive land. Dessa årtal är året Polen respektive Rumänien gick med i EU och fem år efter inträdet. I fallet med Polen blir detta år 2004 och 2009. I fallet med Rumänien blir det 2007 och 2012. Tanken bakom detta upplägg är att dels att se till att orsak föregår verkan, men även att undersöka effekten av att ha gått med i EU efter samma mängd tid för båda länderna. Om jag då skulle ha valt att undersöka en längre tidsperiod, till exempel 10 år, finns det en risk att data saknas då den inte hunnit samlas in. Framförallt gäller detta med Rumänien som gick med i EU relativt nyligen. En kortare tidsperiod skulle föra med sig en risk att effekten av att ha gått med i EU inte har hunnit gett utslag i den folkliga opinionen. Valet av tidsperiod grundar sig alltså i bedömningen att fem år är tillräckligt lång tid för att verkan ska hinna ge utslag i undersökningarna samtidigt som att det finns en närhet i tid och rum mellan orsak och verkan (Teorell – Svensson, 2007, s.60).

Studiens andra del kompletterar den första genom att kontrollera för hur den mer långsiktiga opinionstrenden har sett ut mellan år 2004 och 2012 i Polen, Rumänien och i EU generellt. Jag har valt att begränsa mig till att undersöka åren mellan Polens inträde och fem år efter Rumäniens för att det är detta tidsspann som ligger till grund för den första delen av studien, vilket motiverades ovan. Jag ser inget behov att undersöka varken tidigare eller senare år. Detta eftersom att jag vill identifiera ifall det finns ett samband mellan svängningar i opinionen och Polens respektive Rumäniens inträde i EU. Den generella opinionen i EU under dessa år används för att sätta opinionen i Polen och Rumänien i relation till en större kontext.

1.4 Uppsatsens disposition

I den första delen av uppsatsen ges en introduktion till Huntingtons teorier följt av en beskrivning av uppsatsens syfte och upplägg.

I del två ligger fokus på att redogöra för och operationalisera Huntingtons teorier och syn på världspolitiken enligt civilisationsparadigmet. Det redogörs för vilka de centrala begreppen är och vad dessa innebär följt av en presentation och ett visst resonering om civilisationsparadigmet.

Del tre av uppsatsen utgörs mer eller mindre helt av en redogörelse och presentation av uppsatsens empiriska underlag. Först diskuteras kort vikten av religion i Polen respektive Rumänien. Därefter följer studiens första del vilket utgörs av en sammanställning och analys av tre olika opinionsundersökningar i Polen och Rumänien åren 2004 och 2009 respektive 2007 och 2012. Resultatet från denna undersökning presenteras i tre stapeldiagram för varje land. Därefter följer studiens andra del som är en sammanställning och analys av samma undersökningar som i del ett men med skillnaden att det är opinionstrenden i Polen, Rumänien och EU i genomsnitt över åren 2004–2012 som är föremål för analys.

Del fyra ägnas åt en diskussion av studiens resultat och Huntingtons teorier. Denna del utgår från resultatet av studien, mina egna slutsatser gällande civilisationsparadigmet och även utifrån vad andra innan mig har skrivit om Huntingtons teorier. Här dras de slutsatser och görs de analyser som ligger till grund för vad som kan kallas uppsatsens resultat.

2 Teori

Civilisationsparadigmet, alltså att världspolitiken domineras av staters kulturella tillhörighet, är ett verktyg för att förstå den rådande världsordningen. Den värld som målas upp i *"The Clash of Civilizations?"* och i *"The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order"* är svartvit och ur vissa perspektiv dyster. Förespråkarna för globalisering och de som drömmer om en enad värld över kulturella gränser möter skarpt motstånd från Huntington. Huntington medger och belyser att hans teorier är ett förenklande av verkligheten. Han menar dock att förenklingar av denna typ är nödvändiga för att kunna förstå kausala samband och kunna dra slutsatser om världen samtidigt som vi skiljer på det som är viktigt och inte viktigt (Huntington 1996/2005 s.30).

Jag anser att det är en högst rimlig hypotes att Rumänien och Polen bör ha olika attityder gentemot EU, om man utgår från Huntington. Även om man tar hänsyn till teorins förenklade natur är det fortfarande en prövning av centrala delar av den. Rent intuitivt är detta en logisk följd av Huntingtons resonemang och uppdelning av världen, vilket kommer att jag kommer att visa i denna del av uppsatsen.

2.1 Centrala begrepp

De mest centrala begreppen för att förstå Huntingtons teori och i förlängningen min studie är just *"Clash"* och *"Civilizations"* i *"The Clash of Civilizations"*, alltså begreppen civilisation och konflikt. I denna del av uppsatsen har jag för avsikt att förklara vad dessa är och redogöra för hur jag tolkar och omsätter dessa i praktiken.

2.1.1 Vad är en civilisation?

Enligt Huntingtons definition är en civilisation huvudsakligen en kulturell företeelse som i stor utsträckning kan härledas ur individens identitet. Den civilisation som en person identifierar sig med är dennes mest övergripande kulturella grupp tillhörighet. Det är det vidaste kulturbegreppet enligt författaren. Till exempel är en person från Paris en parisare samtidigt som denne är fransk, europé och i förlängningen västerlänning. Denna person kan identifiera sig med alla dessa nivåer samtidigt (oftast med varierande intensitet) men kan sannolikt inte känna någon kulturell tillhörighet till någon av de andra civilisationerna, till exempel den kinesiska eller den hinduiska, då dessa helt enkelt är för kulturellt och historiskt annorlunda (Huntington 1996/2005, s.48–49).

Det är kontrasterande värderingar och olika världssyner som krockar när civilisationer ställs inför varandra, alltså helt enkelt en kulturkrock. Huntington betonar särskilt religionens roll i civilisationsparadigmet. De stora civilisationerna har ofta ett nära band till de stora religionerna. Människor kan förenas över nations, språk- och etnicitetsgränser genom en gemensam tro (Huntington 1996/2005, s.47–48).

Utöver ovannämnda faktorer utgörs en civilisations grunder av vissa värderingar, sociala strukturer och institutioner. Civilisationer är alltså primärt kulturella företeelser, inte politiska enheter, även om sådana drag och exempel existerar (Huntington 1996/2005, s.48–51).

Men även om civilisationer som regel inte är politiska enheter har de dock en viss politisk struktur, vilken utgörs av medlemsstater och kärnstater. En medlemsstat är ett land som identifierar sig med civilisationens kultur. En kärnstat är de mest inflytelserika och kulturellt centrala staterna inom en civilisation (Huntington 1996/2005, s.174–175).

2.1.2 Vad är en konflikt?

Huntington skriver att en krock/möte mellan civilisationer inte nödvändigtvis behöver innebära att konflikter uppstår och att en konflikt inte heller behöver vara våldsam, men civilisationer som har krockat har dock historiskt sett ofta fört med sig långdragna och många gånger mycket våldsamma konflikter (Huntington 1993, s.25).

Hur ska man då tolka Huntingtons användande av begreppet konflikt? Naturligtvis resonerar han mycket kring situationer som mynnar ut i väpnade konflikter, då dessa är tydligare i sin natur och därmed lättare att identifiera. Men civilisationer interagerar med varandra varje dag utan att våld uppstår. Hur man då ska tolka icke-våldsamma konflikter mellan civilisationer kan härledas ur definitionen av civilisationer. En civilisation är som sagt det vidaste kulturbegreppet. En civilisation utgörs av ett ackumulerat antal individers subjektiva identitet men även av andra kulturellt präglade beståndsdelar som språk, religion, historia, sedvänjor och institutioner. Det är just detta faktum att en civilisation är ett kulturellt fenomen som är av vikt för att förstå typen av konflikter som kan uppstå, utöver väpnade konflikter. Konflikter mellan civilisationer kan då tolkas som att det, utöver våld, inbegriper krockande värderingar och sedvänjor vilket kan ta sig olika uttryck. Det kan handla om politiska oenigheter mellan ledare från olika civilisationer. Men det kan även helt enkelt handla om en negativ inställning till människor från andra civilisationer till följd av en kulturkrock och främlingsfientlighet (Huntington 1996/2005, s.48–50).

Huntington menar att samarbete bygger på tillit och att tillit kommer naturligtast ur gemensamma värderingar och en gemensam kultur. Inverterat innebär detta att olikheter leder till misstroende mellan människor från olika kulturer/civilisationer, vilket då kan ta sig en mängd olika uttryck så som; låg tillit till människor från andra kulturer, social segregering och en benägenhet att undvika aktiviteter som kräver

en formell kontakt med människor från andra kulturer så som handel och företagande (Huntington 1996/2005, s.168).

2.2 Huntingtons resonering – Varför kommer det uppstå konflikter mellan civilisationer?

Det finns enligt Huntington totalt nio olika civilisationer. Dessa är den västerländska, ortodoxa, latinamerikanska, afrikanska, islamska, kinesiska, hinduiska, buddhistiska och japanska (Huntington 1996/2005, s.28–29). Dessa civilisationer skiljer sig åt gällande kultur, värderingar, religion, språk och sedvänjor till den grad att människor från olika civilisationer ofta har svårt att förstå varandras handlingar och känna samhörighet med varandra.

Europeiska unionen är ett huvudsakligen västerländskt fenomen. Grogrunden för unionen (EEG) grundades 1958 av de västerländska länderna Belgien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna och Tyskland. De rikaste och största länderna i EU är fortfarande västerländska och det är därmed dessa länder som än idag har störst inflytande, med Tyskland och Frankrike som kärna (Sveriges riksdag, u.å.).

Huntington understryker detta i sin bok. Han tillskriver mycket av EU:s framgångar till det faktum att unionen grundar sig på en gemensam europeisk kultur, en kultur som bygger på den västerländska kristendomen. Rumäniens anslutning (bland andra ortodoxa länder, som Bulgarien och Grekland) är därför ett recept på konflikt och ineffektivitet (Huntington 1996/2005, s.169).

2.2.1 En universell världscivilisation?

Huntington menar att världen inte är i processen att utveckla en universell civilisation. Föreställningen om att detta skulle vara fallet är inte mer än ett västerländskt påfund som används för att rättfärdiga västerlandets dominans inom olika sfärer. Det som Väst ser som universellt ser icke-västerlänningar som västerländskt. Denna västerländska föreställning grundar sig mycket i att många i Väst ser den västerländska demokratin som det enda kvarstående alternativet till styrelseskick efter Sovjetunionens fall. Detta synsätt tar inte hänsyn till alternativen som fortfarande finns kvar runt om i världen, särskilt de religiösa menar Huntington (Huntington 1996/2005, s.80–81).

Vidare menar Huntington att handel och fred inte går hand i hand med varandra, alltså att det ena skulle vara en följd av det andra, snarare tvärtom. Detta ökar förväntningarna på hypotesen om att Rumänien och Polen bör ha olika inställning till EU efter att ha interagerat och integrerats med unionen efter en viss tidsperiod. Det ekonomiska utbytet som EU innebär har därför ringa effekt på graden av konflikt mellan länderna (Huntington 1996/2005, s.81).

2.2.2 Vad skiljer den ortodoxa civilisationen från den västerländska?

Den västerländska civilisationen:

Den västerländska civilisationen tog form långt innan moderniteten och har haft ett antal utmärkande drag under historiens gång. Den västerländska civilisationen ska alltså inte förväxlas med moderniteten. Huntington lägger vikt vid vissa institutioner, metoder, idéer och trosföreställningar som format den västerländska civilisationen. Dessa utgörs av det klassiska arvet, katolicism och protestantism, de europeiska språken, separationen mellan kyrka och stat, rättsstat, social pluralism, representativa organ och individualism (Huntington 1996/2005 s.85–88).

Sammanfattningsvis kan man säga att dessa centrala delar av den västerländska civilisationen ännu en gång handlar främst om institutioner och värderingar. Alltså får man förmoda att Huntington menar att dessa i viss utsträckning saknas eller ser annorlunda ut i de andra civilisationerna, där den ortodoxa inkluderas.

Den ortodoxa civilisationen:

Den ortodoxa civilisationen delar vissa aspekter med den västerländska i varierande grad. Den är till stor del belägen på den europeiska kontinenten men har sitt centrum i Ryssland. Den ortodoxa civilisationen har genom sitt bysantinska arv, särpräglade variant av kristendomen och begränsade erfarenhet av renässansen, reformationen och upplysningen utvecklats och existerat utanför den västliga kristenheten. Huntington utvecklar aldrig särskilt ingående vad som utgör den ortodoxa civilisationen. Istället definieras den mycket utifrån den västerländska civilisationen, alltså vad den inte är (Huntington 1996/2005, s.52).

2.2.3 Varför kommer dessa att krocka? Kommer de att krocka?

Civilisationsparadigmet som Huntington presenterar bygger på att kulturer som skiljer sig åt för mycket inte delar vissa grundläggande värderingar och normer, därför sägs de höra till olika civilisationer. Civilisationer är så fundamentalt olika i sitt sätt att se på världen att de därmed är inkompatibla med varandra (Huntington 1993, s.25). Människor från andra civilisationer än den egna är därför ofta svåra att förstå och graden av tillit försämras därför markant och kommer antagligen slå över och leda till misstro. Att kunna samarbeta bygger på tillit och som Huntington skriver; ”...samarbete bygger på tillit, och tillit kommer naturligast ur gemensamma värderingar och en gemensam kultur.” (Huntington 1996/2005, s.168).

Dessutom är de punkter som civilisationer skiljer sig på väldigt känsliga för kritik och många gånger icke-mottagliga för förändring. I fallet med den västerländska- och den ortodoxa civilisationen är det till exempel svårt att tänka sig att de är villiga att ändra på grundläggande aspekter av sin tro och ideologi. Att kompromissa om företeelser som har en djup historisk, kulturell och känslomässig

betydelse är båda sidor som regel näst intill alltid väldigt motvilliga till att göra (Huntington 1996/2005, s.167).

Huntington menar också att effektiviteten i ett ekonomiskt samarbete korrelerar med antalet civilisationer som ingår i samarbetet, där regeln ”ju färre desto bättre” gäller. Detta resonemang för då med sig att inträdet av den ortodoxa civilisationen i EU bör ha minskat unionens effektivitet. Om inte annat bör effektiviteten i relationen mellan EU och Rumänien vara sämre än i EU:s relation med andra medlemsländer som är västerländska. Det är då rimligt att anta att Rumäniens förväntningar på EU inte uppfylls som en följd av denna ineffektivitet och att detta innebär en ökad skepticism mot EU hos rumänerna (Huntington 1996/2005, s.168).

Vidare menar Huntington att en modernisering av ett land kommer på individnivå många gånger leda till en känsla av att band till traditioner och sociala relationer bryts. Detta ger upphov till en slags identitetskris. Detta leder i sin tur att människor i dessa länder allt mer kommer att vända sig till religionen för att återskapa denna förlorade känsla av tillhörighet. Religionen kommer alltså att bli viktigare i takt med att Polen och Rumänien moderniseras, vilket man kan förutsätta att ett EU-medlemskap har potential att göra. För Polens del innebär detta starkare band till katolicismen och i förlängningen därmed den västerländska civilisationen på grund av katolicismens starka band till den västerländska civilisationen. Detta bör i Polen ge en ökad känsla av närhet till resten av EU, i alla fall teoretiskt. Rumänien å andra sidan som är dominerat av den ortodoxa kyrkan kommer enligt detta resonemang att bli allt mer ortodoxt och därmed annorlunda än resten av EU. En modernisering av Rumänien bör därför i teorin leda till en försämrad relation med EU. Samtidigt är det högst tänkbart att om Rumäniens EU-medlemskap inte leder till modernisering att många rumäner blir besvikna och därför skeptiska till EU. Det verkar alltså i teorin föreligga en risk att Rumänien kommer att se negativt på sitt medlemskap i EU, oavsett utfall (Huntington 1996/2005, s.94).

Det existerar alltså en rad olika orsaker till varför den ortodoxa civilisationen kommer att krocka med den västerländska i samband med Rumäniens inträde i EU. Ännu en gång handlar detta om vad som i mer vardagligt tal kallas för en ”kulturkrock”. Polen och det polska folket som delar centrala västerländska värderingar kommer att ha mycket lättare att smälta in i EU enligt Huntingtons resonemang.

2.2.4 Varför vill ortodoxa Rumänien gå med i det västerländska EU?

Den ortodoxa civilisationen präglas av den ortodoxa kristendomen och Väst av protestantism och katolicism. Västeuropa och Östeuropa gick skilda vägar gällande kristendomen för mer än 1000 år sedan och har sedan dess utvecklats åt olika håll. Men trots detta präglas Västeuropa och Östeuropa av i grund och botten av just kristendom (de Vries – Löwegren, 2018).

I takt med att världens civilisationer kommer allt mer i kontakt med varandra skapas det en förutsättning för den västerländska kristendomen och den ortodoxa kyrkan att inse vilka likheter som finns mellan dem. Framförallt i relation till andra

religioner och kulturer som Islam eller Hinduism. Dessa civilisationer är mer annorlunda än den västerländska respektive den ortodoxa än vad dessa är i sin tur är i relation till varandra. Som sagt har båda en gemensam kristen grund och vissa delade historiska erfarenheter. Huntington skriver att kulturer som tidigare ansågs vara främmande börjar betraktas allt mer som bekanta och acceptabla i relation till andra ännu mer olikartade kulturer när dessa kulturer möter varandra. Till exempel blir katoliker från Östeuropa mer accepterade i Västeuropa i takt med att människor från den islamska civilisationen bosätter sig i Västeuropa. Med tanke på att Rumänien, som många av de andra ortodoxa länderna, befinner sig på gränsen där Europa slutar och där Asien och den muslimska världen tar vid, är det tänkbart att dessa länder ser större likheter med Väst än med ”fjärran östern”. Detta resonemang leder till ett ifrågasättande gällande hur skarp gränsen är mellan den ortodoxa och den västerländska civilisationen (Huntington 1996/2005, s.82).

Det starkaste argumentet för att Rumänien och de andra ortodoxa länderna valde att gå med i EU är dock sannolikt det ekonomiska. Huntington menar att när ett samhälle/kultur uppnår materiell framgång och inflytande blir detta samhällets värderingar och ideologi attraktiva då dessa uppfattas som nyckeln till denna framgång, vilket är fallet med västvärldens rikedom och makt. Fattigare och mindre inflytelserika länder blir helt enkelt mer benägna att kompromissa och förkasta vissa delar av den egna kulturen till förmån för en annan om de tror att detta kommer att leda till ett ökat välstånd och/eller inflytande. Detta kan sannolikt sägas vara fallet med Rumäniens inträde i EU (Huntington 1996/2005, s.116).

2.3 Operationaliseringar

För att genomföra studien och pröva Huntingtons teori är det nödvändigt att omsätta de centrala begreppen i praktiken. Nedanstående stycke är alltså en redogörelse för hur begreppen ”civilisation” och ”konflikt” kommer att operationaliseras i studien.

2.3.1 Civilisation

Samuel Huntington ger invävt sin teori en tydlig operationalisering gällande vilken civilisation Polen respektive Rumänien tillhör. Den karta som Huntington använder sig av ger en tydlig bild av hur världen ser ut i detta hänseende och det finns inte mycket utrymme för tolkning. Rumänien är en del av den ortodoxa civilisationen och Polen den västerländska (Huntington 1996/2005, s.28–29).

Han härleder denna gränsdragning till den historiska gränsdragningen mellan den västliga kristenheten och gränsen med ortodox kristendom och islam. Därför är det också viktigt att ge särskild uppmärksamhet till och diskutera religionens roll i de båda länderna (Huntington 1996/2005, s.204–206).

Det är dessutom tydligt att EU uppfyller de krav som teorin ställer på att vara en västerländsk civilisation. Förutom att vara geografiskt och befolkningsmässigt uppbyggt av huvudsakligen västerländska länder och därmed västerlänningar så går

EU:s uttalade värderingar och mål i linje med mycket av det som Huntington definierar som västerländskt (European Union 2018, *The EU in brief: Goals and values of the EU*).

2.3.2 Konflikt

Som nämndes i stycke 2.1.2. finns det olika sätt att tolka Huntingtons användande och vad som kan tänkas menas med begreppet ”konflikt”. Det exempel som används mest av författaren själv är väpnade konflikter. Men att civilisationer och kulturer möts/krockar utan att våld uppstår är också självklart väldigt vanligt. Konflikter mellan civilisationer kan även helt enkelt vara när kontrasterande värderingar ger upphov till näst intill olösliga argumentationer som grundar sig på skilda värderingar som inte går att kompromissa om, alltså politiska, ideologiska och religiösa oenigheter. Detta skulle kunna beröra saker som synen på kyrkans roll i samhället, frihandel eller statlig auktoritet. Det är till exempel svårt att tänka sig att västerländska länder i EU skulle kunna kompromissa i frågan om demokratiska värden för att dessa hamnar i konflikt med den ortodoxa kyrkan. I ett sådant scenario är det heller inte särskilt tänkbart att en majoritet i Rumänien skulle vara positivt inställda till att kyrkans position och makt skulle inskränkas. Sådana typer av företeelser är för känslomässigt viktiga för båda parter för att någon av parterna skulle vara villig att kompromissa. Sådana typer av konflikter skulle också vara ett kontinuerligt inslag i EU, om Huntingtons resonemang stämmer.

Mitt argument är att dessa typer av konflikter till slut kommer att återspeglas i den allmänna opinionen i länderna. Folket återspeglar den polska respektive den rumänska kulturen organiskt, det är trots allt folket som utgör kulturen. Kultur är som bekant också en del av de olika civilisationerna. Därmed blir sättet den folkliga opinionen reagerar på EU:s, alltså västerländskt, inflytande ett tillförlitligt sätt att spegla den eventuella konflikten mellan den västerländska civilisationen och den ortodoxa civilisationen. Stämmer Huntingtons teori bör polackerna rimligtvis haft mindre problem än rumänerna med EU:s överstatlighet. Sannolikheten att EU tar beslut som kommer att gå i linje med vad det polska folket redan tycker är enligt civilisationsparadigmet mycket större än i fallet med Rumänien. Alltså kommer den folkliga opinionen gällande EU på detta sätt att spegla konflikten mellan den ortodoxa och den västerländska civilisationen.

Det som jag kommer att ägna mig åt är därför att undersöka vad människorna i Polen respektive Rumänien tyckte om EU vissa givna år. Mer specifikt är det som undersöks vad polackerna respektive rumänerna mellan 2004 och 2012 hade för bild av EU, vad de tyckte om det egna landets medlemskap och hur tilliten till EU som institution såg ut.

3 Empiri

I denna del av uppsatsen kommer jag att presentera empirin tillhörande fallen opinionen i Polen och Rumänien. Först kommer jag att ge en kortfattad men relevant bakgrundsbeskrivning av båda länderna. Det jag ingående kommer att undersöka är de områden som är nödvändiga för att pröva Huntingtons teorier. Religion är en av de mest centrala aspekterna av civilisationsparadigmet och religionens roll i respektive land kommer därför att undersökas.

Studien delas in i två delar. Den första delen av studien är redogörelsen för befolkningens generella inställning till EU i Polen och Rumänien samma år som landet gick med i EU och 5 år efter inträdet. Varje stycke avslutas med en diskussion om möjliga faktorer som kan tänkas ligga bakom utvecklingen i Polen respektive Rumänien.

Den andra delen består av att undersöka hur opinionen har sett ut i Polen, Rumänien och i EU generellt under åren 2004 och 2012, alltså hur opinionstrenden har rört sig. Den andra delen av studien genomförs för att redogöra hur starkt sambandet mellan inträdet i EU och skiftena i opinionen kan sägas vara. Det som kommer undersökas kommer alltså vara opinionen följande år:

- Polen: år 2004 och 2009. Rumänien: år 2007 och 2012
- Polen, Rumänien och genomsnittet i EU över perioden 2004–2012

I två av undersökningarna saknas data för exakt de årtal jag ville undersöka. I dessa fall har jag gjort bedömningen att den data som är tillgänglig räcker för att få en korrekt bild. Detta då det i ena fallet endast saknas data från enbart ett år och i det andra fallet att det går att dra slutsatser kring opinionstrenden trots att data saknas.

3.1 Del 1: Polen och Rumänien – 2004 och 2009; 2007 och 2012

Denna del av studien undersöker hur opinionen i Polen och Rumänien har skiftat från första året sedan länderna gick med i EU och fem år senare. Först ges en kortfattad beskrivning av respektive land.

3.1.1 Polen

Polen blev en del av EU 2004. Landet har en befolkning på 38,5 miljoner varav uppemot 90% är katoliker. Landet är EU:s sjätte största ekonomi och har efter en lång period av totalitärt kommunistiskt styre etablerat en demokratisk republik (Globalis 2018, ”Polen”).

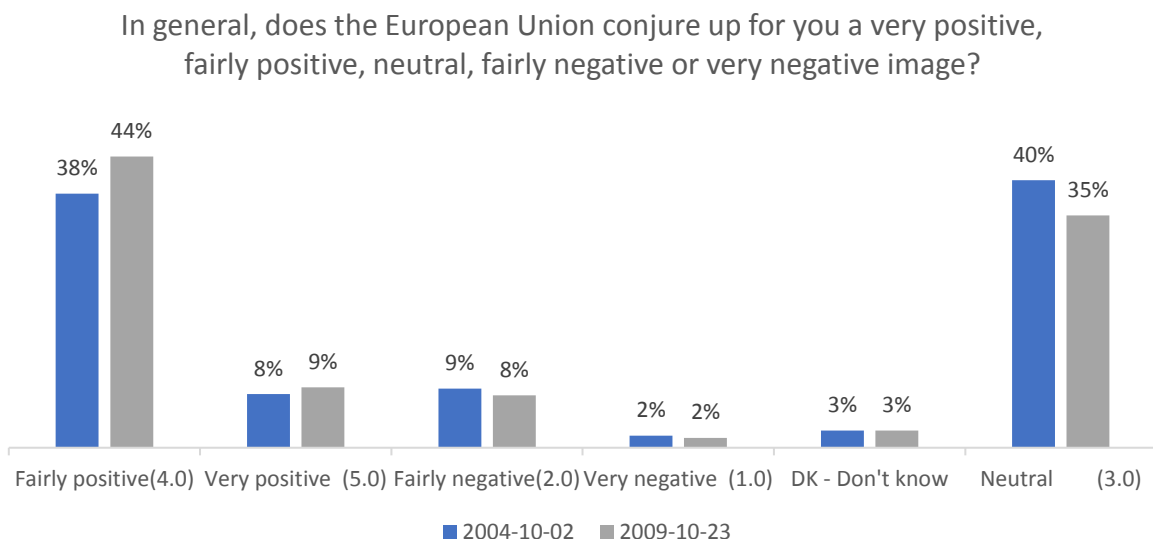
Under kommuniststyret var det i princip bara den katolska kyrkan som utmanade staten genom att ge människor en plats där de säkert kunde samlas, samtidigt som kyrkan tillhandahöll ett alternativt sätt att se på världen (Applebaum 2005).

I det post-kommunistiska Polen har kyrkan haft en inflytelserik politisk roll, mycket till följd av kyrkans stora betydelse för den nationella identiteten (Nationalencyklopedin, ”Polen/Religion”).

Politiken i Polen återspeglar den katolska kyrkans centrala position och plats i den polska nationella identiteten. Det nuvarande regeringspartiet Lag och Rättvisa (PiS) är nationalistiskt och har starka band till katolicismen. I Polen är det svårt att vara nationalistiskt utan att vara katolskt, eftersom att katolicismen är en stark del av den nationella identiteten. Detta tar sig uttryck i bland annat regeringspartiets (PiS) klassiskt katolska värderingar gällande frågor som till exempel abort (Nationalencyklopedin, ”Polen/Statsskick och politik”).

3.1.2 Polen: Opinionsen 2004 och 2009

Polens inställning till EU har skiftat sedan inträdet i unionen. Europakommissionens *Eurobarometer*-mätningar uppvisar i frågan om polackernas generella bild av EU följande resultat:

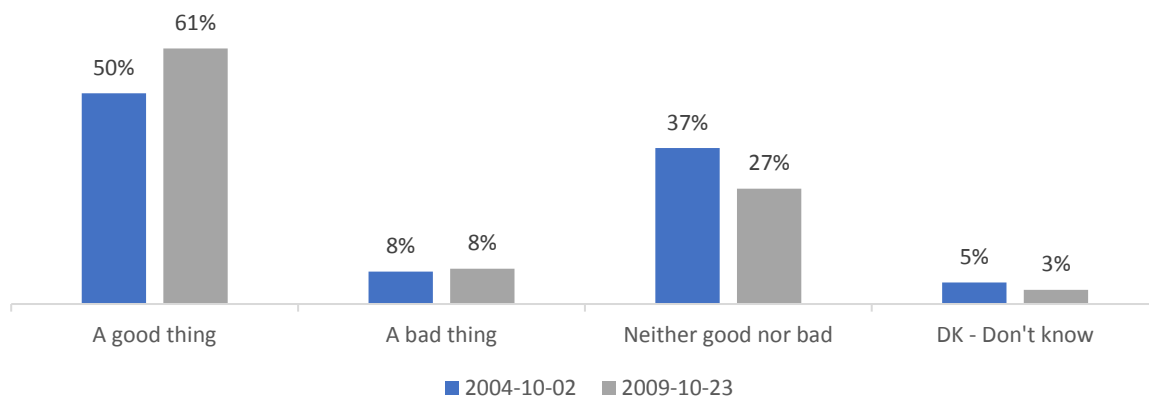
Källa: European Commission 1

Generellt sett har den polska attityden gällande EU förbättrats mellan åren 2004 och 2009. Den största skillnaden går att se i kategorin ”Fairly positive” som har ökat med 6 procentenheter. Samtidigt har de som anser sig vara ”Very positive” ökat

med 1 procentenhet och den totala andelen negativt inställda har minskat med en procent. Det må inte vara en dramatisk förändring men trots allt ett skift mot en mer positiv bild gällande EU.

Vidare har även bilden av det polska medlemskapet i EU i Polen varit föremål för förändring om man väljer att undersöka åren 2004 och 2009:

Generally speaking, do you think that (your country's) membership of the European Union ...?

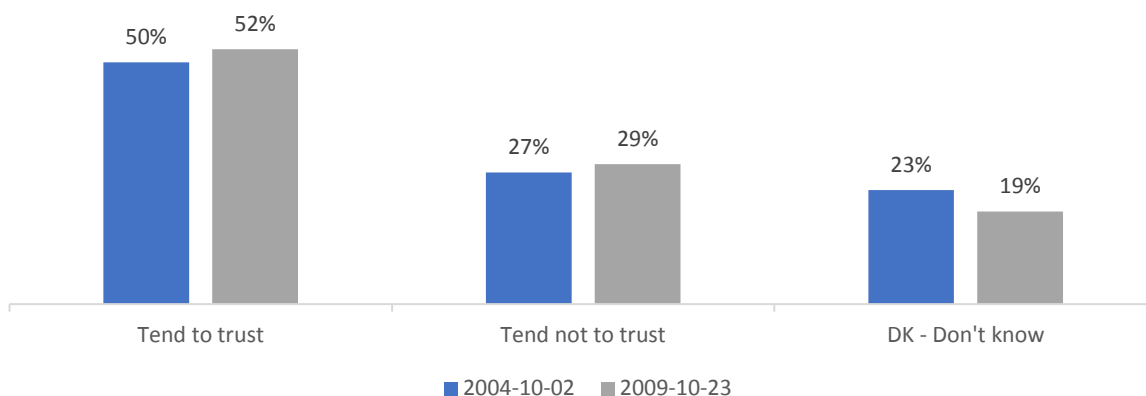
Källa: European Commission 2

Bilden av det polska medlemskapet i Polen har alltså blivit mer positiv under den observerade tidsperioden. Det handlar om en positiv ökning på 11% under 5 år.

Hur såg då graden av tillit till EU ut i Polen under åren 2004 och 2009? Den såg ut som följande:

For each of the following media and institutions, please tell me if you tend to trust it or tend not to trust it.

The European Union

Källa: European Commission 3

Tilliten till EU hade mellan åren 2004 och 2009 totalt sett inte blivit bättre. Två procent fler litar på EU samtidigt som två procent fler anser att de inte gör det.

3.1.3 Polen: Tänkbara förklaringar till empirin

I två av de tre undersökningar från Europeiska kommissionen som utgjorde den centrala empirin för min studie går det att se att den folkliga opinionen i Polen har blivit mer positiv till EU fem år efter inträdet i unionen.

Det undersökta område där utvecklingen har varit svagast, var i Polen tilliten till EU som institution. En av de mer troliga förklaringarna till detta kan väntas ligga i det demokratiska underskottet som finns i EU. I syfte att minska nationalistiska krafters makt, inflytande och motsättning mot den europeiska integrationen byggdes det in ett demokratiskt underskott i EU. En naturlig följd av upplevelsen av 5 år av detta underskott av folkligt inflytande skulle kunna vara att det återspeglas i opinionen. I fallet med Polen kan det tolkas som att det har tagit sig uttrycket ”ingen utveckling” istället för ”tydligt positiv” som i de andra två undersökningarna (Lewin, 2011).

Andra faktorer som skulle kunna tänkas påverka bilden av EU hos invånarna i Polen är skeenden och händelser på makronivån som förknippas med EU. Finanskrisen 2007–2008 faller in under denna kategori. De undersökta årtalen, alltså 2004 och 2009, återspeglar inte effekten av denna händelse i sin helhet. Enligt detta resonemang är sannolikheten stor att detta kan ha påverkat bilden av EU med tanke på EU:s roll och inflytande i världsekonomin och globaliseringsprocessen (European Union 2018, *The EU in brief: Goals and values of the EU*).

Faktum är dock att Polen enbart har haft positiv tillväxt sedan 1991 och klarade sig relativt bra ut ur nämnda finanskris. I viss mån går det då att begränsa tanken något på att finanskrisen skulle ha en betydande inverkan på den polska opinionen gällande EU (Sharma, 2017).

3.1.4 Rumänien

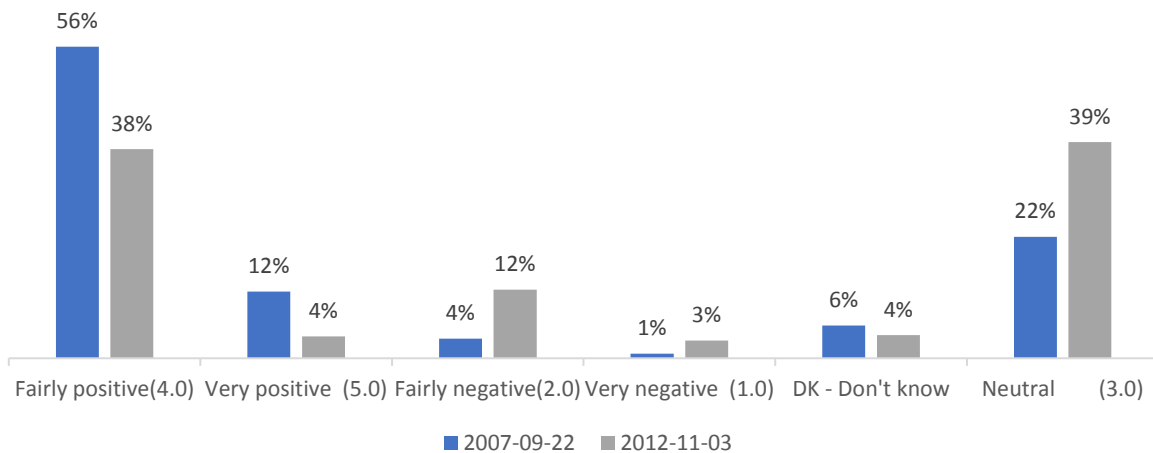
Rumänien gick med i EU 2007. Landets befolkning uppgår till 20,1 miljoner varav nästan 87% är ortodox kristna. Rumänien är ett av Europas fattigaste länder och har stora problem med korruption men situationen har stabiliserats sedan landets inträde i EU (Globalis 2018, ”Rumänien”).

Den ortodoxa kyrkan är dominerande i Rumänien. Genom historien har den ortodoxa kyrkan varit viktig för nationen och under andra hälften av 1800-talet skapades en självständig rumänsk ortodox kyrka som leds av en patriark i Bukarest. Under den kommunistiska diktaturen åtskildes aldrig kyrka och stat i Rumänien, mycket eftersom att kyrkans ledning var politiskt följsam under perioden och därför lämnades ifred (Nationalencyklopedin, ”Rumänien/Religion”).

3.1.5 Rumänien: Opinionsen 2007 och 2012

I Rumänien har det skett ett relativt dramatiskt skifte i befolkningens bild av EU. Hur opinionen såg ut år 2007 respektive 2012 ser ut som följande:

In general, does the European Union conjure up for you a very positive, fairly positive, neutral, fairly negative or very negative image?

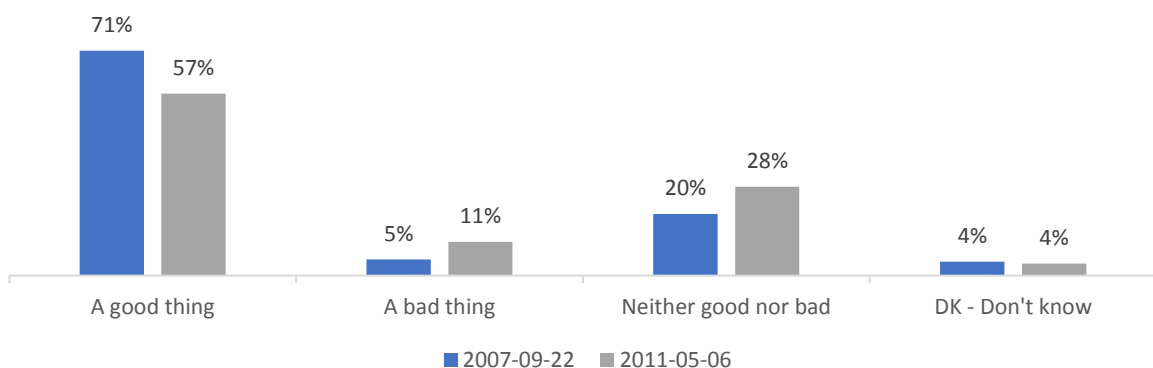
Källa: European Commission 1

Den totala andelen som anser sig ha en positiv bild av EU har minskat med 26 procentenheter samtidigt som de som har en negativ bild av EU har ökat med totalt 10 procentenheter. Sedan Rumäniens inträde i EU har något gjort att rumänernas bild av EU har försämrats.

Den rumänska bilden av landets medlemskap i EU har mellan åren 2007 och 2011 skiftat på följande vis:

Generally speaking, do you think that (your country's) membership of the European Union ...?

Generally speaking, do you think that (your country's) membership of the EU is ...?

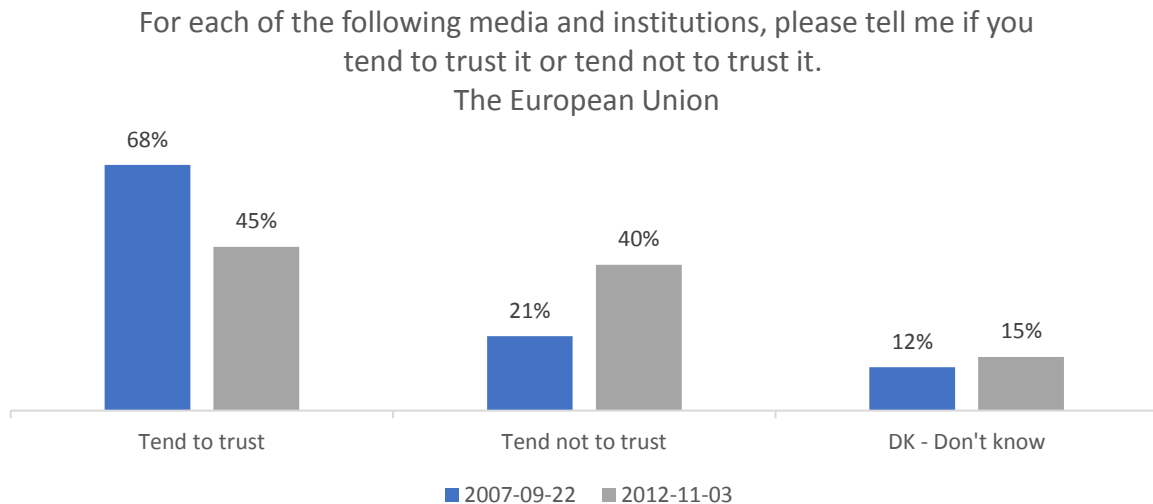

Källa: European Commission 2

Det som går att se här är att rumänernas bild av EU-medlemskapet har blivit allt mer präglad av negativitet. De som anser att det är något bra har minskat från 71% till 57% mellan åren 2007 och 2011. Samtidigt har de som anser att medlemskapet

är något negativt ökat från 5% till 11%, vilket inte är en försumbar svängning i opinionen. Detta är en relativt dramatisk ökning på bara 4 år.

Hur såg tilliten till EU som institution ut hos befolkningen i Rumänien år 2007 respektive 2012? Den såg ut såhär:

Källa: European Commission 3

Tilliten till EU minskade markant från året då Rumänien gick med i unionen jämfört med fem år senare.

3.1.6 Rumänien: Tänkbara förklaringar till empirin

Åren efter kommuniststyret och innan inträdet i EU präglades Rumänien av fattigdom och korruption. Många hoppades på att inträdet i unionen skulle föra med sig välstånd, modernitet och ett slut på korruptionen i landet. En stor del av rumänerna ville till och med att EU direkt skulle styra landet, så något problem med att ge upp nationell suveränitet till förmån för EU verkar inte ha varit något större problem. Men denna omvälvande utveckling uteblev i viss mån och landet drabbades hårt av finanskrisen 2008. Det kan då tolkas som att benägenheten att ge upp den egna kulturen och de egna traditionerna då har minskat. Dessutom verkar medlemskapet i EU inte ha fört med sig den positiva utveckling som många i Rumänien hade hoppats på. Förväntningarna på EU verkar helt enkelt inte ha uppfyllts vilket med stor sannolikhet är en av orsakerna bakom den negativa trenden som kunde observeras i undersökningarna. Alltså bortsett från civilisationsparadigmet finns det ett antal tänkbara förklaringar, där de flesta härrör ur en brist på ekonomisk utveckling och en kvarvarande korruption (Kvarnkullen – Jakobson, 2015).

3.2 Del 2: Opinionen i Polen, Rumänien och EU, Trender 2004–2012

Om en ser till de första fem åren sedan Polen och Rumäniens inträde i EU verkar det som att det empiriska underlaget stödjer Huntingtons teori om konflikter mellan civilisationer. Men vad som är värt att notera är att den generella opinionen i EU i samtliga undersökningar ovan följer ett visst mönster över en längre period, vilket även inkluderar Polen och Rumänien. Det verkar som att den polska och den rumänska opinionen är mer lik varandra om en väljer att se till exakt samma årtal för båda länderna.

3.2.1 Bilden av EU 2004–2012

Den generella bilden av EU verkar ha försämrats i Rumänien men förbättrats i Polen sett till det första året jämfört med det femte i respektive land. Men om en iakttar trenden i Polen, Rumänien och EU i genomsnitt gällande denna undersökning går det att se att opinionen har rört sig på väldigt liknande sätt över tid. Bilden av EU svänger i enlighet med den generella opinionen i EU i både Polen och Rumänien. Den positiva trenden som pågått sen 2004 bryts 2007 i samtliga länder (Se bilaga: Figur 1, 2 och 3).

3.2.2 Bilden av det egna landets medlemskap 2004–2011

Om de folkliga opinionerna i Polen, Rumänien och EU i genomsnitt gällande bilden av det egna landets medlemskap jämförs över perioden 2004 och 2011 går det även här att se ett samband. Skillnaderna mellan länderna är försumbara och trots att data saknas för Rumänien innan 2007 går det att se att opinionen följer samma mönster. Även här bryts den positiva trenden 2007 i samtliga länder (Se bilaga: Figur 4, 5 och 6).

3.2.3 Tillit till EU 2004–2012

Tilliten till EU som institution har rört sig på mer eller mindre samma sätt i både Polen, Rumänien och EU i genomsnitt under åren 2004 till 2012. Även här bryts den positiva trenden i samtliga opinioner 2007 (Se bilaga: Figur 7, 8 och 9).

3.2.4 Vad innebär detta?

Visserligen är det inte felaktigt att säga att opinionen gällande EU i Polen och Rumänien har skilt sig åt sett till ländernas fem första år i EU. Men efter att ha identifierat att opinionerna har rört sig på samma sätt över tid vore det något kontraintuitivt att påstå att opinionens svängningar helt beror på inträdet i EU. Det kausala sambandet som kunde observeras i den första delen av studien kan sägas ha försvagats något av den andra delen.

Men det som är intressant är att i samtliga undersökningar verkar den positiva trenden som pågått sen 2004 brytas år 2007. Det som är intressant med detta är att 2007 är det år som Rumänien (och Bulgarien), två ortodoxa länder enligt Huntingtons definition, ansluter sig till EU. En ingående analys av innebörden av studiens två delar görs i uppsatsens sista del.

4 Diskussion och slutsats

Denna del av uppsatsen ägnas åt en diskussion samt sammanfattning av studiens resultat. Detta följs sedan av en mer generell diskussion av Huntingtons teorier. Denna diskussion tar avstamp i resultatet av studien gällande opinionen i Polen och Rumänien för att sedan mynna ut i en mer generell diskussion om civilisationsparadigmet. Syftet med denna diskussion är att försöka identifiera styrkor och svagheter i sättet som Huntington resonerar och att problematisera civilisationsparadigmet. Jag utgår både från egna slutsatser och från kritiska texter som andra innan mig har skrivit.

4.1 Resultat – Vad visar empirin?

Det gick att se att religionens roll och betydelse i Polen respektive Rumänien var signifikant. Huntington understryker vikten av religion i civilisationsparadigmet. Detta ökar därför trovärdigheten i de genomförda undersökningarna.

Med utgångspunkt i Huntingtons teori var det ett rimligt antagande att inträdet i EU skulle påverka opinionen i de båda länderna, att polackerna skulle bli mer positivt inställda med tiden och rumänerna mer negativt inställda gentemot EU. Faktumet att Rumänien tillhör en annan civilisation än vad större delen av EU gör borde ha gett upphov till konflikter vilket i sin tur borde ha gett utslag i opinionen. Den första delen av studien pekar på att detta stämmer. I samtliga tre undersökningar gick det tydligt att se att polackerna överlag hade blivit mer positiva gentemot EU och rumänerna i sin tur betydligt mer negativa, sett till det första och det femte året sedan länderna gick med i EU. Alltså talade detta för att prövningen av Huntingtons teorier hade stärkt civilisationsparadigmet.

Men om man valde att observera de mer långsiktiga opinionstrenderna i både Polen, Rumänien och EU överlag fanns det plötsligt mer utrymme för diskussion. Inom i princip samtliga undersökningar (samma undersökningar från Europeiska kommissionen som tidigare) gick det nu att se att opinionen följde samma trend över åren 2004–2012 i både Polen, Rumänien och i EU överlag. Vad detta innebär är att resultatet från den första delen av studien blir mindre tydligt.

Det är fortfarande inte felaktigt att säga att under Polens och Rumäniens första fem år i EU har opinionen i länderna skilt sig åt. Men eftersom att de långsiktiga kurvorna liknar varandra så pass mycket är det mycket möjligt att den första delen av studien enbart undersöker olika portioner av ”samma” kurva och att det är därför resultatet skiljer sig åt mellan Polen och Rumänien. Det är alltså på grund av att studien undersöker just olika år, inte på grund av ett kausalt samband, som opinionen i Polen och Rumänien skiljer sig. En annan avgränsning i tid, säg till

exempel tio år före inträdet i EU och tio år efter inträdet, hade kunnat ge ett annat resultat i den första delen av studien. Alltså är det med detta i åtanke svårare att dra trovärdiga slutsatser gällande en orsaksmekanism och huruvida Huntingtons teorier får stöd eller inte, baserat på det empiriska underlaget i den första delen av undersökningen. Detta till trots att det först så tydligt verkar peka på ett stöd för civilisationsparadigmet.

Studiens andra del verkar alltså underminera den första något. Men vad som är viktigt att notera är att den positiva trend som började 2004 (vilken förklarade polackernas till synes allt mer entusiastiska inställning till EU i den första delen av studien) bröts år 2007. Visserligen kan detta förklaras genom att generella svängningar i opinionen är naturliga. Men 2007 är som bekant just det år som det ortodoxa Rumänien (och det ortodoxa Bulgarien) blev medlemmar i EU. Om man utgår från civilisationsparadigmet, och mina tidigare operationaliseringar och härledningar, är det ju högst rimligt att det skulle vara just detta år som opinionen i Rumänien svänger neråt. Detta eftersom att innan Rumänien gick med i EU var EU:s framgångar ett föremål för beundran i Rumänien och att rumänerna därför var villiga att kompromissa gällande vissa aspekter av den egna kulturen för att uppnå dessa framgångar. Men när Rumänien väl införlivades i EU och många förväntningar inte uppfylldes, samtidigt som konfliktytor mellan civilisationer uppstod försämrades därmed rumänernas generella attityd gentemot EU.

Den förväntade utgången som härleddes ur Huntingtons teorier var som bekant att fallen/länderna skulle skilja sig åt på den beroende variabeln, alltså inställning till EU till följd av att de i sin tur skiljde sig åt på den oberoende variabeln, alltså vilken civilisation de tillhörde. Detta fick empiriskt stöd i den första delen av studien. Men det visade sig sen att de beroende variablerna korrelerar när de längre trenderna i opinionen undersöktes. Betyder detta att Huntingtons teorier har motbevisats? Resultatet av den första delen av studien måste diskuteras vidare innan större slutsatser kan dras.

Att opinionen i Polen och Rumänien rör sig på ett liknande vis sett till år för år kan tolkas som att opinionens svängningar beror på något annat än en krock mellan civilisationer. Detta då härledningen av Huntingtons teori förutspådde att de beroende variablerna skulle skilja sig åt. Kontrasterande värderingar mellan EU och Rumänien skulle ge upphov till konflikt som i sin tur skulle ge utslag i opinionen. Likartade värderingar mellan EU och Polen skulle ge upphov till ett relativt friktionsfritt samarbete utan konflikter vilket skulle leda till en positivitet hos polackerna. Sett till trenden över perioden 2004–2012 är detta svårt att finna stöd för.

Detta betyder dock inte att Huntington har motbevisats. Eftersom att det är just år 2007 som den positiva trenden bryts går det att hitta stöd för Huntington. Att rumänerna skulle bli mer negativa efter 2007 var som sagt väntat men inte att polackerna och människorna i EU överlag också skulle bli det. Men det går att argumentera att det är det ortodoxa Rumäniens (och Bulgariens) inträde i EU som får opinionen i Polen och EU att vända år 2007. De negativa känslorna inför Rumäniens inträde i EU väger i Polen tyngre än de positiva erfarenheterna av ett konfliktfritt samarbete med EU. Trots att detta då inte stödjer det initiala antagandet att polackerna bör bli mer positiva till EU stödjer det fortfarande

civilisationsparadigmet, samtidigt som rumänernas negativa attityd går i linje med det initiala antagandet. Det går till och med att säga att det initiala antagandet fortfarande stämmer i viss mån gällande den polska opinionen. Från det att Polen går med i EU kan vi se en positiv utveckling inom samtliga undersökningar från Europeiska kommissionen. Det som trendbrottet 2007 insinuerar är som sagt att de negativa aspekterna av den ortodoxa civilisationens inträde i EU väger tyngre än de positiva erfarenheterna av ett lyckats samarbete inom ramarna för den västerländska civilisationen. Detta gäller både för polackerna och alla andra människor i EU. Därför kan det sägas att ur en aspekt har Huntingtons teorier fått stöd av studien i denna uppsats.

Men om en väljer att tänka utanför civilisationsparadigmets ramar går det att identifiera andra tänkbara orsaker för varför opinionerna i Polen och Rumänien har sett ut som de har gjort. Det ekonomiska perspektivet är det mest uppenbara. Rumänien var vid inträdet i EU (och är än idag) ett av Europas fattigaste länder. En lång period av kommunism hade fört med sig fattigdom, korruption och underutveckling. Att Rumänien av många betraktades som en ekonomisk och politisk börda är en lika trovärdig anledning till skiftningarna i opinionen som de kulturella förklaringar som Huntington förespråkar.

En annan tänkbar förklaring till att opinionen i Polen, Rumänien och EU i helhet går ner år 2007 ligger helt utanför konflikter mellan civilisationer. Det som åsyftas är finanskrisen 2007–2008. Att finanskrisen är förklaringen till trendbrottet 2007 har inget att göra med utvidgningen år 2007. Den är dock minst lika trolig som de andra förklaringarna med tanke på EU:s roll och betydelse gällande ekonomisk politik, globalisering och betydelse i just finanskrisen.

Studien som genomfördes i denna uppsats tyder på att det finns en viss förskjutning mellan empirin och Huntingtons teorier. Beroende på perspektiv och argument går det att både bevisa och motbevisa att det skulle finnas stöd för civilisationsparadigmet. Detta gäller för studien i denna uppsats och det gäller sannolikt för andra studier som utgår från civilisationsparadigmet.

Denna uppsats belyser även svårigheten med att göra passande avgränsningar och välja analysenheter i studier generellt. Olika perspektiv ger olika svar som båda till synes kan verka objektiva och sanna.

4.2 Diskussion

Detta stycke försöker reda ut civilisationsparadigmets styrkor och svagheter för att sedan avsluta med en diskussion med utgångspunkt i andras kritik av civilisationsparadigmet. Syftet är att problematisera Huntingtons teorier och att få till en mer nyanserad bild.

4.2.1 Huntingtons resonerande och logik: Styrkor och svagheter

En av de mer uppenbara svagheter i civilisationsparadigmet är den förenklade bild av verkligheten som målas upp. Men som författaren själv säger är ett förenklande av vår komplexa värld nödvändig för att kunna ge sig an att försöka förstå den, vilket är ett legitimt argument. Utgångspunkten för den diskussion som uppstår här är då huruvida Huntingtons teorier är för mycket förenklade? Jag anser att Huntingtons sätt att dela upp världen för med sig risken att försumma betydelsefulla kontexter. Ett exempel är makroekonomiska skeenden som finanskrisen år 2007–2008. Ett annat exempel är allianser och andra politiska samarbeten över civilisationsgränser som är en följd realpolitiska behov vilka många gånger väger tyngre än kulturella skillnader. Huntington säger själv att kalla krigets inverkan på världspolitiken skapade allianser och samarbeten som enligt civilisationsparadigmet är onaturliga och fragila. Men det finns än idag allianser och samarbeten som inte borde finnas enligt civilisationsparadigmet, till exempel relationen mellan USA och Japan, eller USA och Sydkorea. Det går att påstå att skillnaden mellan dagens mindre allianser och grupperingar gentemot de som existerade under kalla kriget är i grund och botten att rivaliteten mellan Sovjet och USA var global. Därav skapades globala samarbeten som lade sig som en blöt filt över världspolitiken. Genom att säga att civilisationsparadigmet hölls tillbaka på grund av kalla kriget öppnar då upp för påståendet att behovet av militära allianser alltid kommer att väga tyngre än kulturella likheter. Därför går det att diskutera hur allmängiltigt civilisationsparadigmet egentligen är.

Vidare finns det en problematik i Huntingtons sätt att kontinuerligt skydda sig emot särskilda omständigheter. Ett exempel är påståendet att kulturer som tidigare ansåg sig vara väldigt olika varandra ofta börjar se vad de har gemensamt när dessa kulturer kommer i kontakt med människor från mer väsensskilda civilisationer. Ett annat exempel är att en annan civilisations ekonomiska välstånd kan få länder att ge upp sin kulturella identitet och vissa värderingar i hopp om att nå samma framgångar. Ännu en gång går det därför att diskutera hur allmängiltigt Huntingtons resonemang egentligen är.

Huntington beskriver den västerländska synen på en potentiellt global civilisation och kultur som just något västerländskt. Därför menar han att denna världssyn och tillhörande värderingar inte kommer att accepteras av civilisationer utanför Väst då det många gånger betraktas som en typ av imperialism. Men vad händer när människor från andra civilisationer flyttar till en annan och anammar delar av det nya hemlandets värderingar och traditioner? Till Huntingtons försvar är inte civilisationsparadigmet primärt ämnat att förklara hur individer agerar. Men när större och större grupper av människor förflyttar sig mellan civilisationer är det värt att resonera kring vad detta innebär. Civilisationsparadigmet talar för att det leder till en ökad polarisering. Framväxten av främlingsfientliga partier runt om i Europa är ett tecken på detta, där regeringspartiet PiS i Polen är exempel på detta fenomen. Vad som är värt att diskutera är huruvida denna utveckling kommer att fortsätta eller om det är ett övergående fenomen, en slags process som beror på integration och acceptans. De flesta samhällen har med tiden blivit allt mer kulturellt diversifierade och nya teknologier har gjort världen mindre i många

hänseenden. Huntington avfärdar påståendet att världen skulle röra sig mot att bli en mer kulturellt enad plats. Det är dock värt att ha i åtanke att Huntingtons teorier publicerades för mer än 20 år sedan och mycket kan ha hänt sen dess.

4.2.2 Andras kritik av Huntington

David Brooks skriver i *The New York Times* att Huntington begår ett viktigt fel gällande hans teori om civilisationer. Brooks menar att Huntington förklarar vissa beteenden genom att säga att de är en följd av inneboende karaktärsdrag hos människor i vissa kulturer/civilisationer. Det Brooks menar är att dessa beteenden snarare beror på en särskild kontext (Brooks, 2011).

Å andra sidan går det att argumentera att en civilisation är just en kontext och att Huntington därför inte gör något större fel i att resonera på detta sätt. Huntington menar ju naturligtvis inte att kulturella drag ärvs, och att människor är oförmögna till att ändra åsikt, värderingar eller traditioner, utan att det är själva kontexten, alltså civilisationen/kulturen som diskuteras av Huntington.

Jag håller med Brooks om att det är troligare att kontexten är viktigare än kulturen i många hänseenden. Detta togs upp i det tidigare stycket där diskussionen utgick främst från kalla kriget och allianser generellt. Det som är problematiskt med att Huntington delar upp världen i civilisationer är det faktum att uppdelningen ofta går i linje med ekonomiska och realpolitiska intressen gällande saker som resurser, handel, ekonomisk styrka och försvarsfrågor. Detta innebär att det kan finnas en svårighet att skilja mellan ageranden som styrs av kulturell tillhörighet och de beslut som helt enkelt är de vettigaste. Till exempel länder i den europeiska delen av Väst är troliga att agera på liknande sätt eftersom att de i många hänseenden befinner sig i mer eller mindre i samma sits. Ekonomierna liknar ofta varandra och ur ett geografiskt och politiskt rationellt perspektiv är det många gånger rimligt att ha en någorlunda samordnad politik. Samtidigt är svårt att motbevisa Huntington ur denna aspekt eftersom att empirin många gånger stämmer överens med hans teori. Kulturer, och i förlängningen civilisationer uppstår ju delvis som en följd av geografisk närhet, gemensamma intressen och gemensamma motståndare.

Vidare argumenterar Brooks att det finns empiriskt underlag för att kunna avfärda Huntingtons poäng att typiskt västerländska värden som demokrati, mänskliga rättigheter och pluralism inte omfattas i andra civilisationer. Brooks använder här den arabiska våren som exempel där längtan efter frihet, demokrati och mänskliga rättigheter många gånger gav upphov till motstånd och protester inom den islamska civilisationen (Brooks, 2011). Men ännu en gång går det att hitta motargument mot detta som Huntington har formulerat. Huntington menar att när ett samhälle når materialistisk framgång blir detta samhällets normer och värderingar attraktiva för andra. Det går därför att argumentera för att den arabiska våren i grunden är en längtan efter en högre levnadsstandard. Återigen är detta påstående svårt att motbevisa.

Robert Wright skriver i *The New Yorker* att Huntingtons civilisationsparadigm är lite av självuppfyllande profetia. Alltså om vi hela tiden tänker att personer från andra civilisationer är fundamentalt annorlunda än oss så kommer klyftan mellan

civilisationer att bli större (Wright, 2015). Visserligen är detta en rimlig poäng att göra men en kan också ifrågasätta huruvida det är ett tänkbart scenario att civilisationsparadigmet har haft en så stor genomslagskraft att det har ändrat hur människor från olika kulturer förhåller sig till varandra. Vad som är mer tänkbart är att det kan på lång sikt vara en självuppfyllande profetia om makthavare tror på och väljer att agera utefter civilisationsparadigmet och att den politiska diskursen därför färgas tydligt av den.

4.3 Slutsats

Det går att dra vissa begränsade slutsatser baserat på den studie som jag har genomfört. Det tycks se ut som att civilisationsparadigmet har kunnat styrkas något. Polackerna och rumänerna hade olika attityder gentemot EU efter fem år i unionen, samtidigt som Rumäniens inträde i EU tycks ha brutit en positiv trend i opinionen. Men är det svårt att bevisa att det verkligen är en konflikt mellan civilisationer som detta beror på och inte något kontextbaserat så som finanskrisen. Det empiriska underlagets två delar belyser även svårigheten att på ett säkert sätt utgå från civilisationsparadigmet och att tolka resultatet på ett korrekt sätt.

Det går att argumentera att kritiken gentemot Huntington kan begränsas något i och med att jag var tvungen att göra vissa tolkningar av hans teorier för att kunna genomföra studien. Men då jag noggrant har läst Huntingtons teorier är jag tillräckligt säker på att mina operationaliseringar är goda för att kunna dra de slutsatser som jag har gjort.

Rent intuitivt verkar Huntingtons teorier om det internationella systemet och kulturens signifikans vara rimliga. Svagheten i resonemanget ligger i mångtydigheten av de begrepp som används, den svartvita uppdelningen av världen och de återkommande särskilda omständigheterna som väger tyngre än civilisationstillhörighet. Styrkan ligger i teorins förmåga att förstå generella mönster och hur en ökad benägenhet att samarbeta inom den egna kulturens ramar påverkar staters agerande i det internationella systemet.

Sammanfattningsvis går det att påstå att studien som genomfördes har till en viss grad stärkt Huntingtons teori. Men den mer ingående diskussionen av civilisationsparadigmet i kombination med analysen av empirin urholkar styrkan i Huntingtons resonemang något och det är svårt att säga om det finns en kontrafaktisk skillnad. Det går att hitta stöd för civilisationsparadigmet men samtidigt är motargumenten svåra att motbevisa.

5 Referenser

Applebaum, Anne, 2005. "How the Pope 'Defeated Communism'". *The Washington Post*. Krönika. 2005-04-06. [Elektronisk] <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A28398-2005Apr5.html>. Hämtdatum: 2018-04-09

Brooks, David, 2011. "Huntington's Clash Revisited". *The New York Times*. Krönika. 2011-03-03. [Elektronisk] <https://www.nytimes.com/2011/03/04/opinion/04brooks.html>. Hämtdatum: 2018-05-03

de Vries, Robert – Löwegren, Leif, 2018. "Kristendomens historia och kyrkohistoria" i *SO-rummet*. Tillgänglig: <https://www.sorummet.se/kategorier/religion/kristendomen/kristendomens-historia-och-kyrkohistoria#>. Hämtdatum: 2018-04-01.

European Commission 1 = *Eurobarometer interactive/Image of the European Union/ In general, does the European Union conjure up for you a very positive, fairly positive, neutral, fairly negative or very negative image?*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index>. 2018-04-10

European Commission 2 = *Eurobarometer interactive/Membership to the EU/ Generally speaking, do you think that (your country's) membership of the EU is ...?*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index>. 2018-04-10

European Commission 3 = *Eurobarometer interactive/Trust in institutions/The European Union*. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index>. 2018-04-10

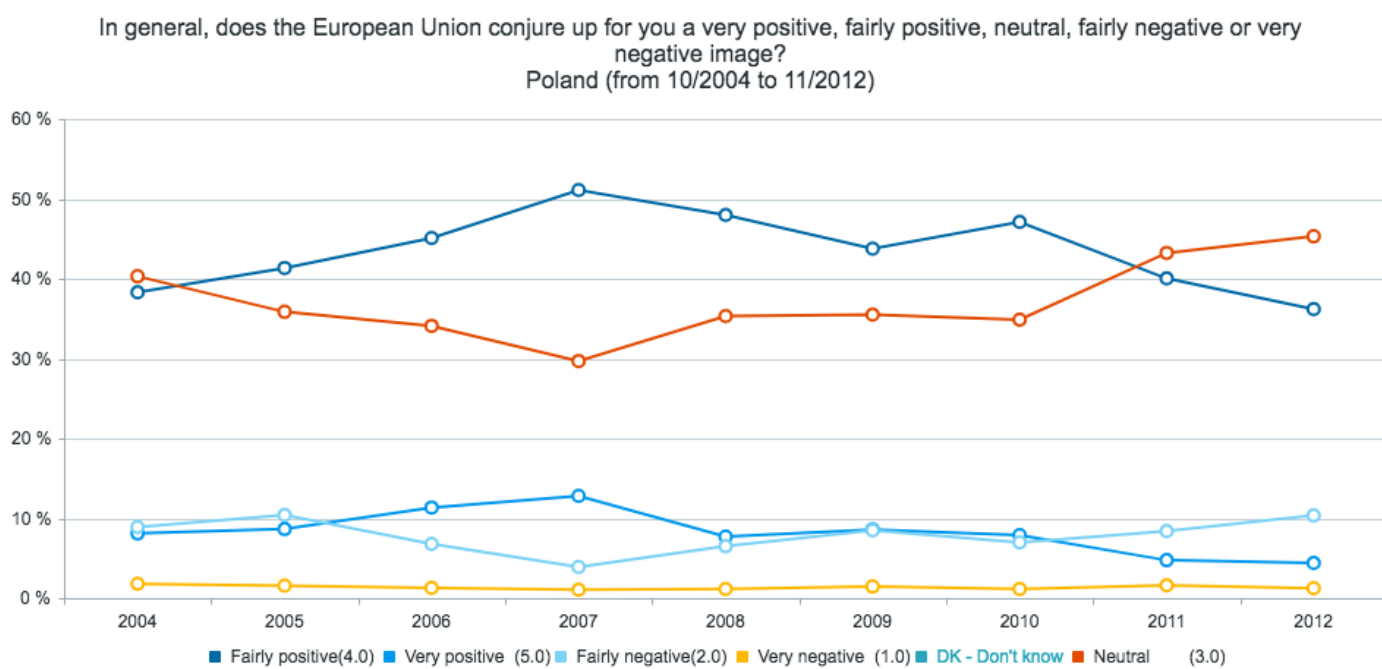
European Union, 2018. *The EU in brief: Goals and values of the EU*. [Elektronisk] https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_en. Hämtdatum: 2018-04-04

Esaiasson, Peter - Gilljam, Mikael - Oscarsson, Henrik - Wängerud, Lena, 2012. *Metodpraktikan*. Fjärde uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB

- Globalis, 2018. "Polen". Tillgänglig: <https://www.globalis.se/Laender/Polen>. Hämtdatum: 2018-04-06.
- Globalis, 2018. "Rumänien". Tillgänglig: <https://www.globalis.se/Laender/Rumaenien>. Hämtdatum: 2018-04-06.
- Huntington, Samuel P., 1993. *The Clash of Civilizations?* [Elektronisk] <http://online.sfsu.edu/mroozbeh/CLASS/h-607-pdfs/S.Huntington-Clash.pdf>. Hämtdatum: 2018-03-28
- Huntington, Samuel P., 1996/2005. *Civilisationernas kamp. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Övers. Katarina Sjöwall Trodden. Stockholm: Atlantis.
- Kvarnkullen, Tomas – Jakobson, Hanna, 2015. "EU har inte lyft Rumänien – men miljoner rumäner har lämnat landet". *Expressen*, Artikel. 2015-12-10. [Elektronisk] <https://www.expressen.se/nyheter/longread/darfor-kommer-tiggarna/sv/eu-har-inte-lyft-rumanien--men-miljoner-rumaner-har-lamnat-landet/>. Hämtdatum: 2018-04-17
- Lewin, Leif, 2011. "I längden kommer ingen att tolerera EU:s demokratiska underskott". *SVT Nyheter*. Debattartikel. 2011-11-11. [Elektronisk] <https://www.svt.se/opinion/i-langden-kommer-ingen-tolerera-eu-s-demokratiska-underskott>. Hämtdatum: 2018-04-16
- Nationalencyklopedin. "Polen". Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/polen>. Hämtdatum: 2018-04-09
- Nationalencyklopedin. "Rumänien". Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/rumanien>. Hämtdatum: 2018-04-09
- Sharma, Ruchir, 2017. "The Next Economic Powerhouse? Poland". *The New York Times*. Artikel. 2017-06-05. [Elektronisk] <https://www.nytimes.com/2017/07/05/opinion/poland-economy-trump-russia.html>. Hämtdatum: 2018-05-03
- Sveriges riksdag. *EU:s historia*. [Elektronisk] <http://eu.riksdagen.se/vad-ar-eu/medlem-i-eu/eus-historia/#>. Hämtdatum: 2018-04-04
- Wright, Robert, 2015. "The Clash of Civilizations That Isn't". *The New Yorker*. Krönika. 2015-02-25. [Elektronisk] <https://www.newyorker.com/news/news-desk/clash-civilizations-isnt>. Hämtdatum: 2018-05-03

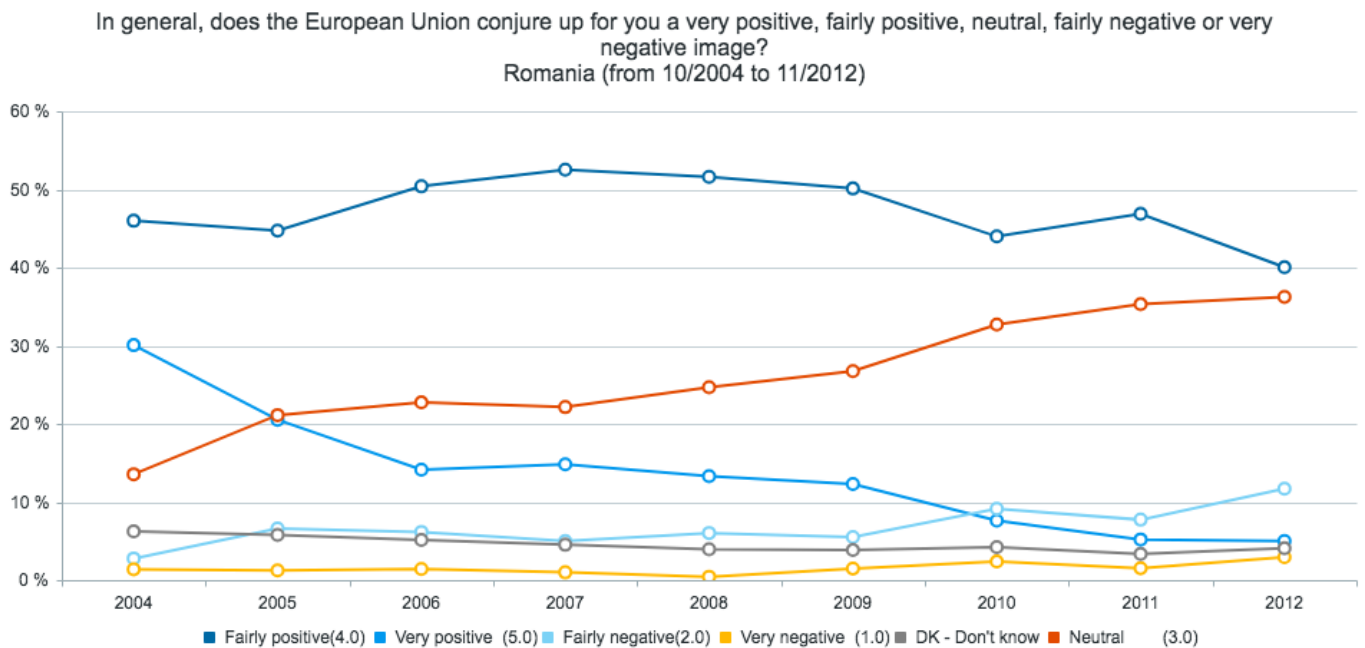
Bilagor

Figur 1: Bild av EU 2004–2012 (Polen)

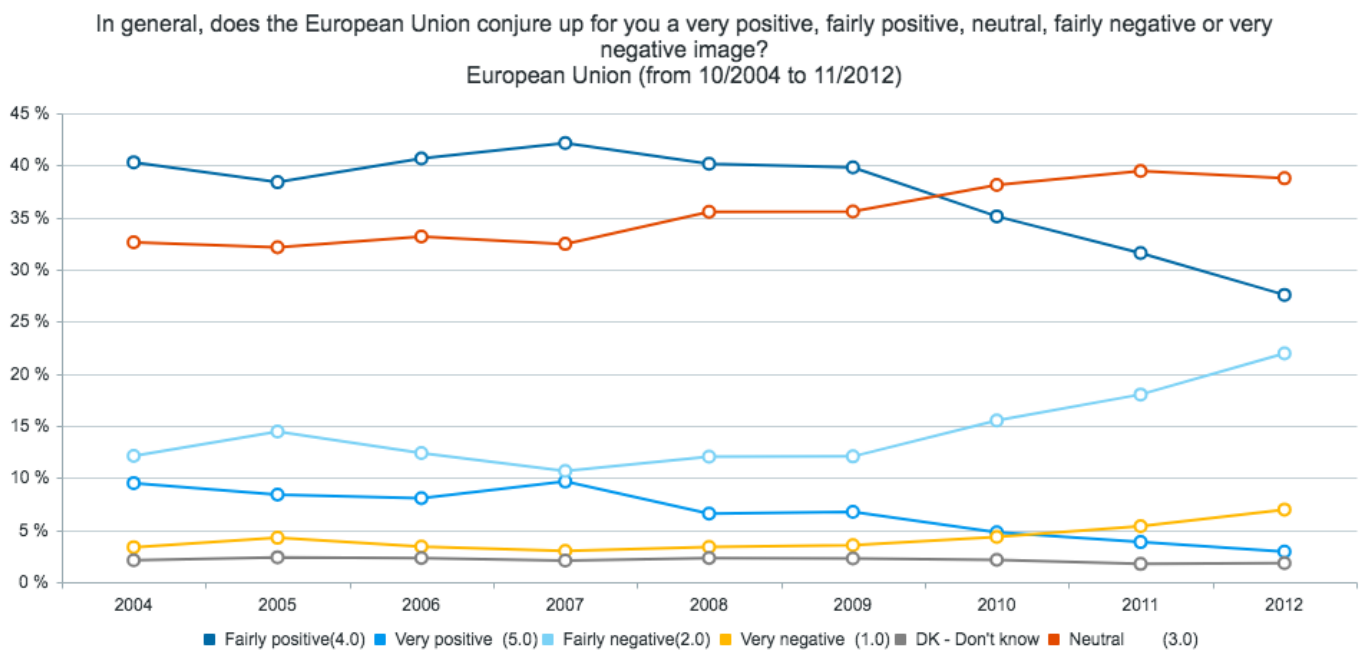
Källa: European Commission 1

Figur 2: Bild av EU 2004–2012 (Rumänien)

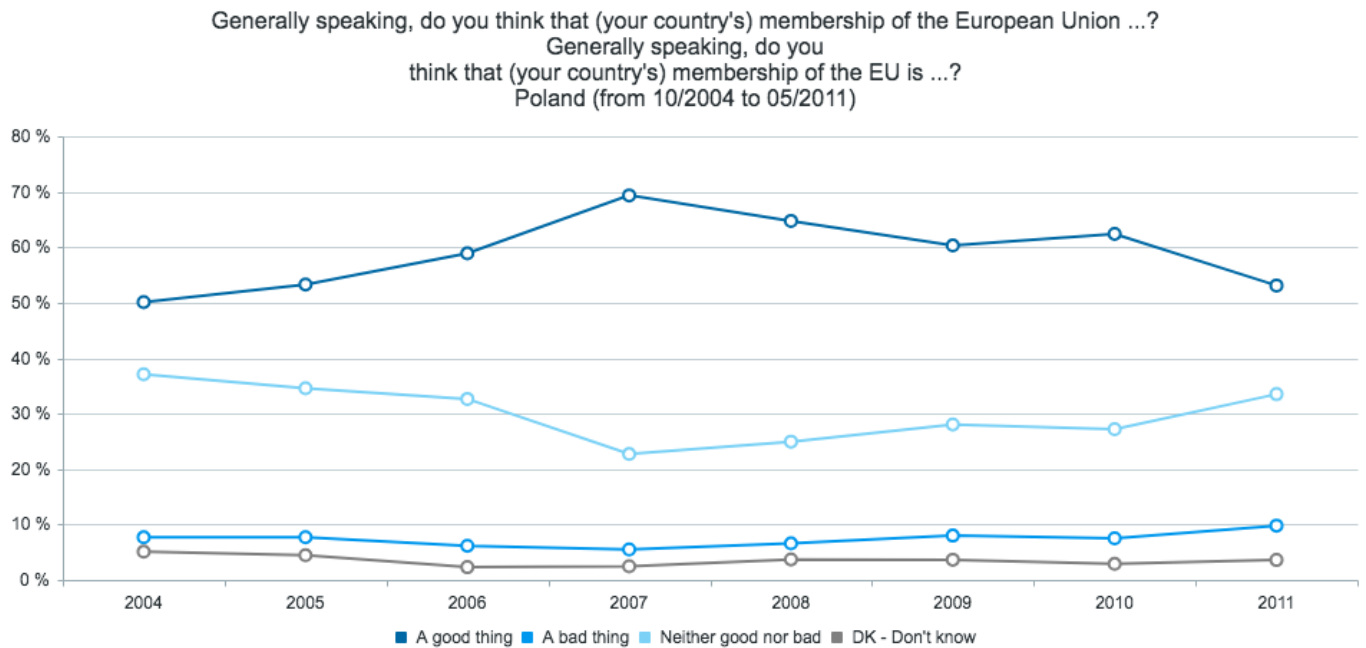
Källa: European Commission 1

Figur 3: Bild av EU 2004–2012 (EU)

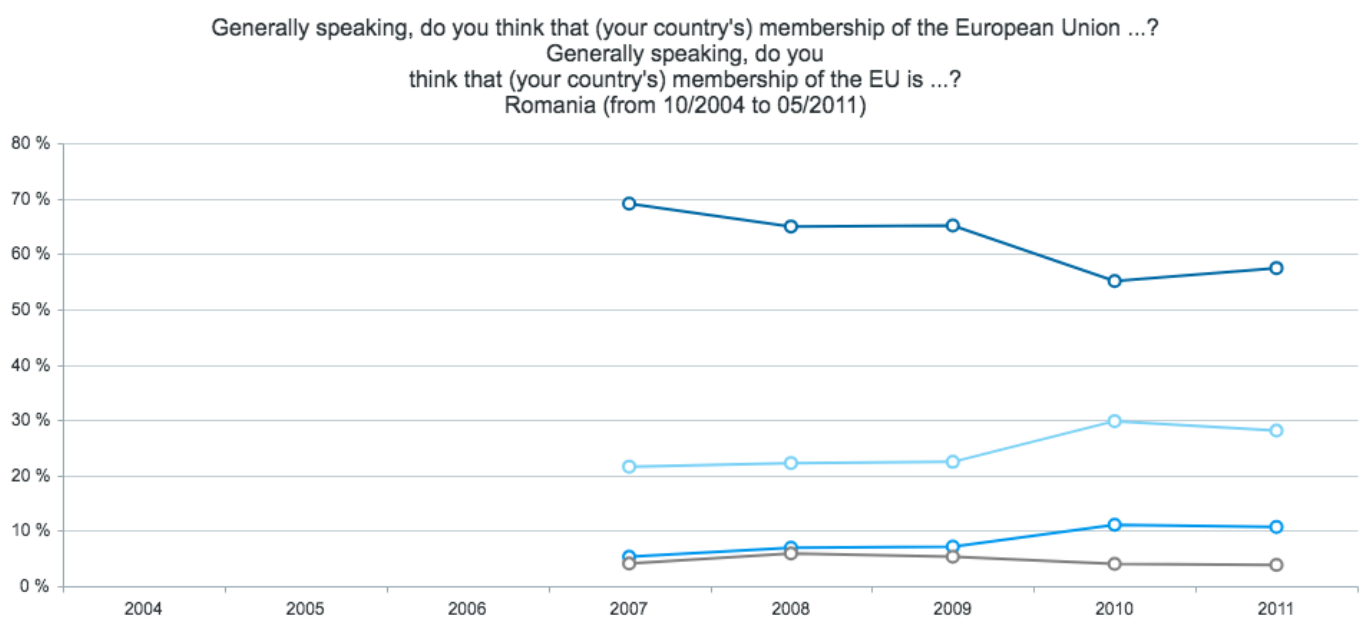
Källa: European Commission 1

Figur 4: Bild av egna landets medlemskap i EU 2004-2011 (Polen)

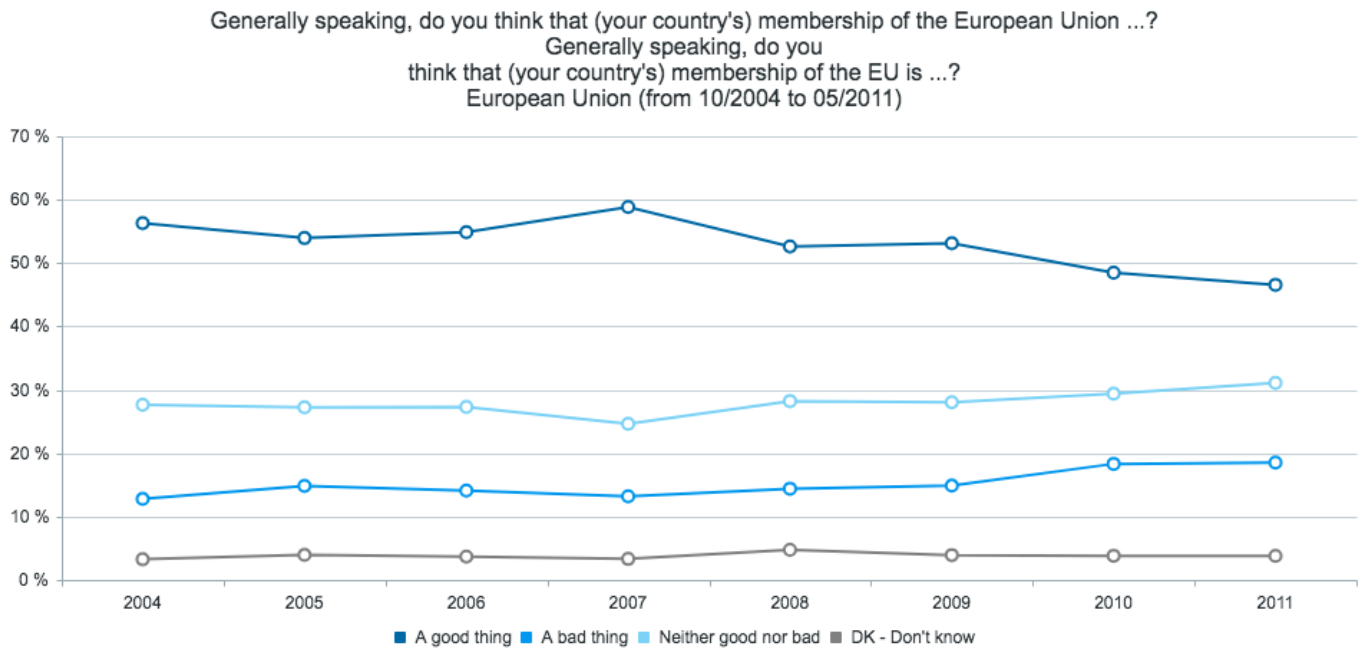
Källa: European Commission 2

Figur 5: Bild av egna landets medlemskap i EU 2004-2011 (Rumänien)

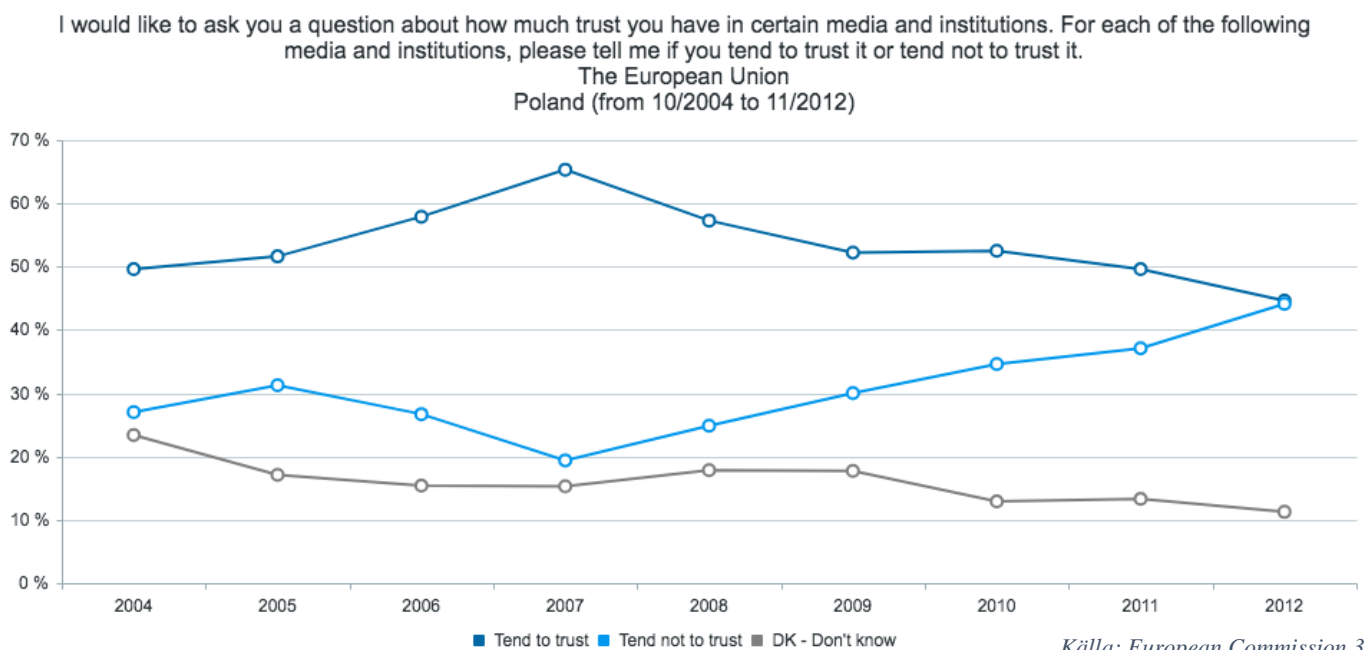
Källa: European Commission 2

Figur 6: Bild av egna landets medlemskap i EU 2004–2011 (EU)

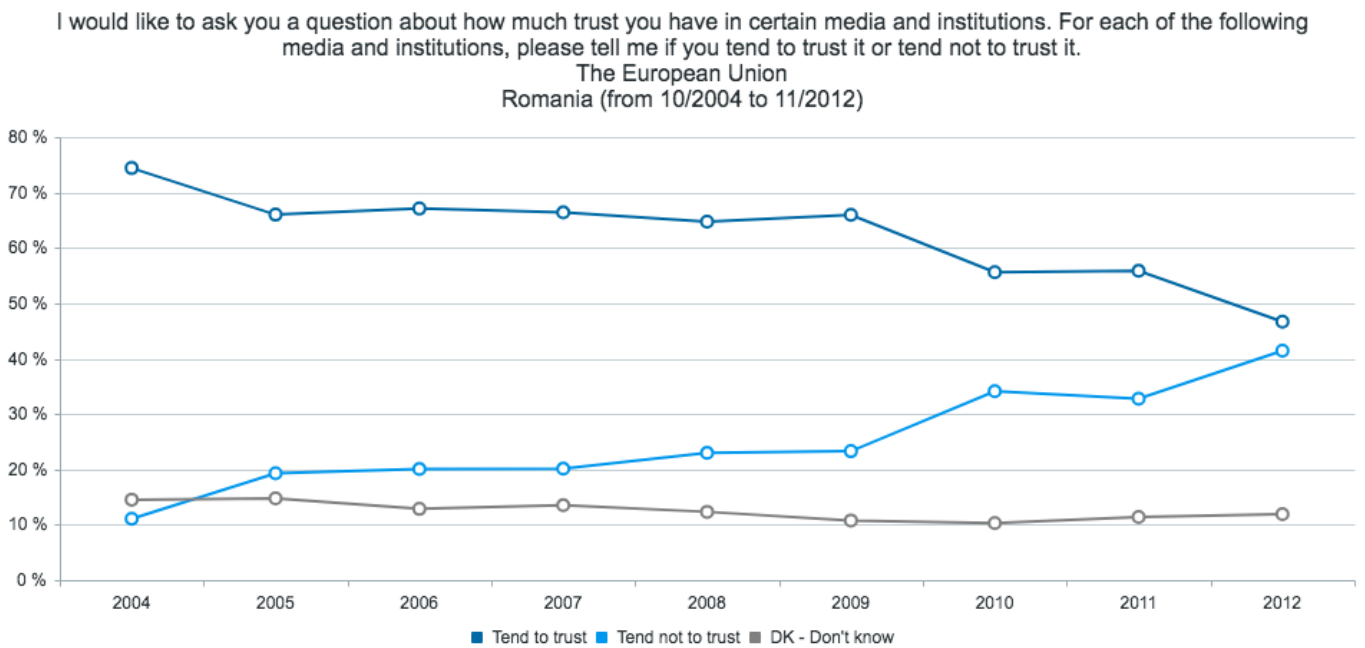
Källa: European Commission 2

Figur 7: Tillit till EU 2004–2012 (Polen)

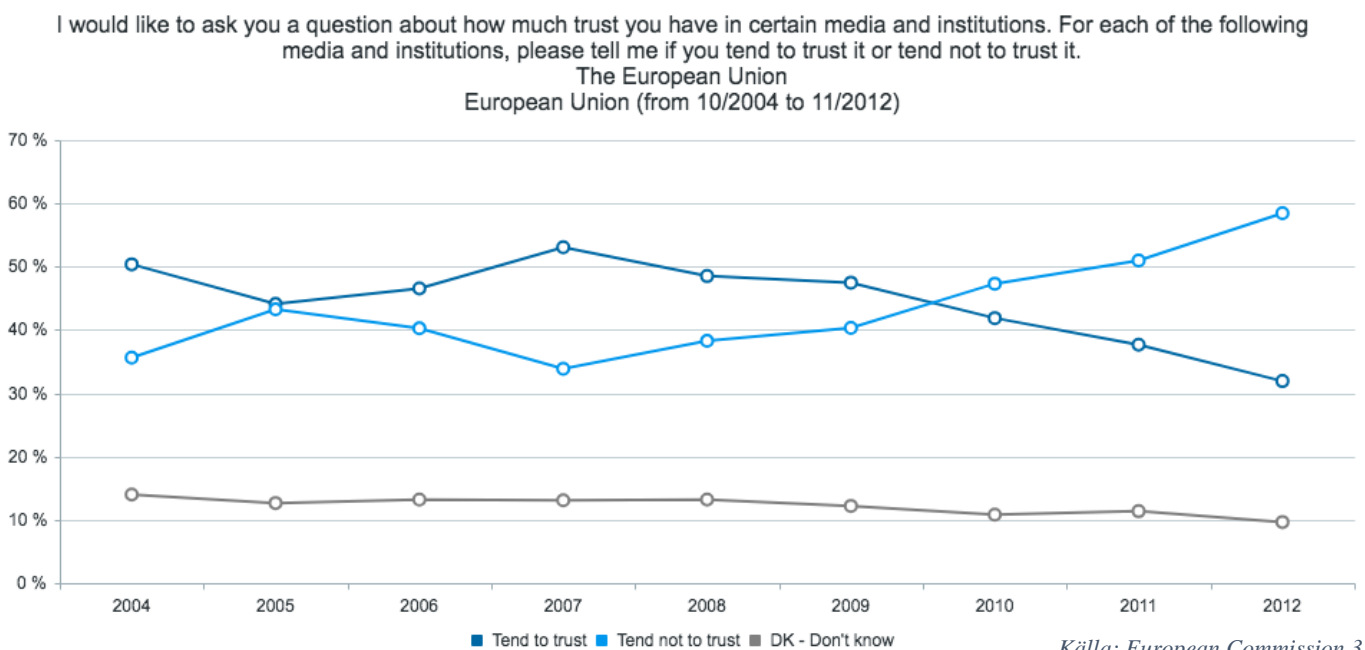
Källa: European Commission 3

Figur 8: Tillit till EU 2004–2012 (Rumänien)

Källa: European Commission 3

Figur 9: Tillit till EU 2004–2012 (EU)

Källa: European Commission 3